

SİNEMADA HAK SAHİPLİĞİYLE İLGİLİ FSEK HÜKÜMLERİNDE YAPILAN DEĞİŞİKLİKLER VE BUNLARIN TATBİKATINA DAİR İÇTİHAHLAR ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME^(*)

AN AVALUATION ON THE AMENDMENTS MADE TO THE PROVISIONS OF TURKISH COPYRIGHT CODE CONCERNING RIGHTS OWNERSHIP IN CINEMA AND THE JURISPRUDENCE REGARDING THEIR IMPLEMENTATION

Prof. Dr. Mustafa ATEŞ^(**)

Öz

Sinema eseri birden fazla iletişim formunun terkiinden oluşur ve bu ürün birden fazla kişinin bütünlük arzeden ortak çalışmalarıyla meydana getirilebilir. Sinematografik ürün üzerinde, onun vücut bulmasını sağlayan öznelere kimlere hangi sıfatla ne türden haklar tanınacağı aslında bir tercih ve hukuk politikası meselesidir. FSEK başlangıçta, sinema eseri üzerinde telif hukukundan doğan bütün hakları kendisine “eser sahibi” sıfatı verilen yapımcıya inhisar ettirmiştir. Ancak 1995 yılında durum değişmiş ve yapımcının eser sahipliği sıfatı kaldırılarak sinema eserinin yönetmeni, özgün müzik bestecisi ve senaristi eserin birlikte sahibi sayılmışlar ve aynı değişikliklerle sinema filminde oyuncu olarak rol alan kişilere de “ırcacı sanatçı” sıfatı verilmiştir. Bunların hakları “eser sahibinin haklarına komşu haklar” adı altında 80. maddede gösterilmiştir. 4110 sayılı Kanunla FSEK’e ilave edilen bir ek madde (Ek Madde 2) ile, yapımcının yerine eser sahibi olarak ikame olunan kimselerin mezkûr Kanunun yürürlüğe girdiği 12.06.1995 tarihinden evvel yapılmış veya

yapımına başlanmış sinema eserleri üzerinde yapımcının eser sahipliği korunduğu halde, yönetmen, besteci ve senariste sözkonusu eserler üzerinde telif hukukundan doğan herhangi bir hak sahipliği tanınmamıştır. Mezkûr maddede 2001 yılında 4630 sayılı Kanunla yapılan değişiklikle aynı kural muhafaza edilmişse de, komşu hak sahipliği bahşedilen ırcacı sanatçıların haklarının geçmişe yürütülmesi hususunda bir sınırlama getirilmemiştir. Sinema üzerinde hak sahipliğiyle ilgili düzenlemelerin yeteri kadar açık olmaması ve yargısal tatbikatı, eser üzerinde hak sahipleri için mağduriyetlere yol açmıştır. Bu bildiride sinemada hak sahipliğiyle ilgili 1995 ve sonrasında yapılan kanun değişiklikleri ve bunların yargı tarafından yorumu ve tatbikine ilişkin bazı kararların tahlili ve tenkidi yapılmaktadır.

Anahtar Kelimeler

Sinema Eseri, Sinemada Telif Hakları, Sinema Eseri Sahipliği, Yapımcı, Komşu Hak Sahibi, İrcacı Sanatçı.

^(*) (Araştırma Makalesi, Geliş Tarihi: 11.02.2025 / Kabul Tarihi: 24.03.2025).

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Hukuk Fakültesi ile Türk Patent ve Marka Kurumunca Ankara’da düzenlenen “Fikri Mülkiyet Hukukuna İlişkin Yargı Kararları” konulu V. Fikri Mülkiyet Hukuku Uluslararası Sempozyumunda yazar tarafından sunulan tebliğin tam metnidir.

^(**) İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Medeni Hukuk Anabilim Dalı, Öğretim Üyesi, İstanbul - Türkiye, (E-posta: mustafa.ates@izu.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-2401-5384).

Atıf/Citation: Ateş, Mustafa (2025), “Sinemada Hak Sahipliğiyle İlgili FSEK Hükümlerinde Yapılan Değişiklikler ve Bunların Tatbikatına Dair İchtihatlar Üzerine Bir Değerlendirme”, TFM, C: 11, S: 1, s. 1-23.

Abstract

The cinematic work consists of more than one communication unit and can only emerge through the collaborative efforts of more than one person. It is actually a matter of choice and legal policy to grant what kind of rights and with what qualities to the subjects whose bodies are present on the cinematographic products. Turkish Copyright Code (TCC) initially assigned all rights arising from copyright on the cinematic work to the producer, who was given the title of “author of work”. However, in 1995, the situation was changed and the producer’s title of authorship of the work was abolished, and the director, original music critics and screenwriter of the cinema work were deemed to be joint owners of the work. By the way, within the scope of the same change, people who acted as movie actors were also given the title of “performing artist”. Their rights are included in Article 80 under the name “rights related to the rights of the authors”. With an additional article (Additional Article 2) added to the TCC by Law No. 4110, although it is protected that the producer’s works are included in the cinema works that have already been produced or started to

be produced on 12.06.1995, when the person who replaced the producer as the owner of the work entered the palace, the director, the authors and screenwriters are not granted any rights arising from copyright law on the works in question. Although the same rule has been preserved in the said article with the amendment made by Law No. 4630 in 2001, there is no restriction on the retroactivity of the rights of the granted performing artists who have neighboring rights. The lack of clarity in the regulations regarding cinema rights and their judicial application have led to injuries for some rights holders on important cinema works. In this paper, some decisions regarding the legal amendments made in 1995 and later regarding rights in cinema in Turkey and their interpretation and implementation by the judiciary are analyzed and criticized.

Keywords

Cinematic Work, Copyright on the Cinematic Work, Authors of the Cinematic Work, Producer, Neighboring Rights Holder, Performing Artist.

1. GİRİŞ

Sinema eserlerinin korunması Türk Hukukunda, 1951 tarih ve 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanununa (FSEK) dört eser türünden biri olarak dahil edilmiştir. Kabulünden sonra bu Kanunda en köklü değişiklikler Türkiye ile AB arasında Gümrük Birliği müzakereleri sürecinde kabul edilen 1/95 sayılı Ortaklık Konsey kararıyla birlikte yapılmaya başlanmıştır. Bunlardan ilki 1995 yılında kabul edilen 4110 sayılı Kanundur. Bu Kanunla eser sahipliğiyle ilgili 8. maddede değişiklik yapılarak daha evvel “*Bir sinema eserinin sahibi onu imal ettirendir*” biçiminde olan hüküm, “*yönetmen, özgün müzik bestecisi ve senaryo yazarının eserinin birlikte sahibi*” oldukları biçiminde değiştirilmiştir.

Bu suretle, Kanunun orijinalinde sinema eserinin yegâne sahibi kabul edilen yapımcının eser sahipliği statüsüne son verilmiştir. FSEK’in 8. maddesine ayrıca, eserin birlikte sahiplerinin, eser üzerindeki mali hakları yapacakları bir sözleşmeyle ve uygun bir bedel karşılığında yapımcıya devredebilecekleri ve eserin birlikte sahiplerince, yapımcının mali hakları devredilen sinema eseriyle ilgili tasarruflarına itiraz edilemeyeceği şeklinde hükümler eklenmiştir. Mezkûr maddede 4630 sayılı Kanunla 2001 yılında

yapılan başka bir değişiklik ile eser sahipleri arasında diyalog yazarı ve animasyon tekniğiyle yapılan eserlerde animatör de dahil edilmiştir.

Sinema eseri birden fazla iletişim formunun terkiinden oluşur. Zira bu eserler, senaryo ve diyaloglar gibi ilim ve edebiyat eseri, film müziği gibi müzik eseri, sahne ve kostüm tasarımı gibi güzel sanat eseri vasfında bulunan unsurların bileşiminden oluşan kolektif fikri mahsullerdendir. Dolayısıyla böyle bir mahsul ancak birden fazla kişinin bütünlük arzeden ortak çalışmalarıyla meydana getirilebilir. O yüzden birden fazla kişinin kolektif çalışmasıyla meydana getirilen ve eser vasfını haiz olan ürün üzerinde eser sahipliği vasfının kimlere izafe edileceği meselesi önemlidir. Yapımcı, yönetmen, besteci, senarist, diyalog yazarı dışında oyuncular ve diğer pek çok özne bu ürüne hayat vermektedir.

Böyle bir ürün üzerinde, onun vücut bulmasını sağlayan öznelerden kimlere hangi sıfatla ne türden haklar tanınacağı aslında bir tercih ve hukuk politikası meselesidir. 1951 yılında FSEK’i kabul edenler başlangıçta, sinema eseri üzerinde telif hukukundan doğan bütün hakları, kendisine “eser sahibi” sıfatı verilen yapımcıya inhisar ettirmişlerdir. Ancak 1995 yılında durum değişmiş ve yapımcının eser sahipliği

sıfatı kaldırılarak sinema eserinin yönetmeni, özgün müzik bestecisi ve senaristi eserin birlikte sahibi sayılmışlardır. Bu arada aynı değişiklik kapsamında sinema filminde oyuncu olarak rol alan kişilere de “ıcracı sanatçı” sıfatı verilmiştir. Bunların sinema eseriyle ilgili hakları da “eser sahibinin haklarına komşu haklar” adı altında Kanunun 80. maddesinde gösterilmiştir.

Ne var ki 4110 sayılı Kanunla FSEK’e ilave edilen bir ek madde (Ek Madde 2) ile, yapımcının yerine eser sahibi olarak ikâme olunan kimselerin mezkûr Kanunun yürürlüğe girdiği 12.06.1995 tarihinden evvel yapılmış veya yapımına başlanmış sinema eserleri üzerinde yapımcının eser sahipliği korunduğu halde, yönetmen, besteci ve senariste sözkonusu eserler üzerinde telif hukukundan doğan herhangi bir hak sahipliği tanınmamıştır. Ek Madde 2’de 2001 yılında 4630 sayılı Kanunla yapılan değişiklikle aynı kural muhafaza edilmiştir. Fakat Ek Madde 2’de 4110 sayılı Kanunla komşu hak sahipliği bahsedilen ıcracı sanatçıların haklarının geçmişe yürütülmesi hususunda bir sınırlama getirilmemiştir.

Sinema eseri sahipliği ve oyunculara “ıcracı sanatçı” sıfatı tanınmasından sonra ilgililerin yapımcıdan geçmişe dönük hak talepleri olmuş ve bu amaçla mahkemelerde onlarca dava açılmıştır. Yapılan düzenlemelerle kendilerine eser sahipliği sıfatı verilen yönetmen, besteci, senarist gibi hak sahipleri tarafından açılan davalar adli yargıda büyük ölçüde reddedildiği gibi Ek Madde 2 hakkında Anayasaya aykırılık iddiasıyla yapılan itiraz başvurusu da, Anayasa Mahkemesi (AYM) tarafından reddedilmiştir. 350 civarında sinema eserinin senaryosuna yazar olarak imza atan Sefa Önal’ın bireysel başvuru talebi de Anayasa Mahkemesi tarafından kabul edilmemiştir.

Öte yandan eser sahiplerince açılan davalar değil, 1995 öncesinde yapılan sinema eserleriyle ilgili hak taleplerine ilişkin “komşu hak sahibi” sıfatıyla ıcracı sanatçıların açılan davaların kahir ekseriyeti de Yargıtay tarafından reddedilmiştir. Ancak YHGK 2022 yılı sonunda ıcracı sanatçı Kemal Sunal’ın mirasçılarınca açılan davayı, 11. Hukuk Dairesinin o zamana kadar verdiği önceki kararların tersi istikametinde haklı bularak, ıcracı sanatçının eser üzerindeki komşu haklarının 1995 yılı öncesinde yapılmış eser üzerinde de mevcut olduğuna karar vermiştir.

AYBÜ ve Türk Patent işbirliğiyle düzenlenen sempozyumda sunulan bu bildiride önce sinema eserinde hak sahipliğinin evrimine özet olarak değinilmiştir. Akabinde 1995 yılındaki kanun değişikliğiyle sinema eserinin birlikte sahibi sıfatını kazanan yönetmen, besteci, senarist, diyalog yazarı ve animatörler ile ve sinema eserinde oyuncu olarak rol alan ıcracı sanatçıların, birer süje olarak 4110 sayılı Kanunun yürürlüğe girdiği 1995 tarihinden evvel yapılan eserlerle ilgili talep ve davalarda Anayasa Mahkemesi ve Yargıtay tarafından verilen bazı kararların tetkik ve tenkidi yapılmıştır.

II. SİNEMA ESERİ ÜZERİNDE HAK SAHİPLİĞİ

A. GENEL OLARAK

Osmanlı Döneminde 1910 yılında kabul edilip 1951 yılına kadar yürürlükte kalan Hakkı Telif Kanununda mevcut olmayan sinema eseri Türk Hukukuna 1951 tarihli 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanununa (FSEK) dört eser türünden biri olarak dahil edilmiş oldu. FSEK’in 5. maddesinde sinema eseri tanımı yapılmış idi.

Ancak 2001 yılında 4630 sayılı Kanunla bu maddede yapılan değişiklikle sinema eseri şu şekilde yeniden tarif edilmiştir:

“Sinema eserleri, her nevi bedii, ilmi, öğretici veya teknik mahiyette olan veya günlük olayları tespit eden filmler veya sinema filmleri gibi, tespit edildiği materyale bakılmaksızın, elektronik veya mekanik veya benzeri araçlarla gösterilebilen, sesli veya sessiz, birbiriyle ilişkili hareketli görüntüler dizisidir” (FSEK 5).

Hukuken sinema eserinden söz edilebilmesi için 5. maddede unsurları tâdat edilen ürünün onu meydana getirenlerin hususiyetini taşımasının yanı sıra; (i) sesli veya sessiz görüntü dizisi, (ii) görüntülerin kalıcı olarak bir ortama tespiti, (iii) tespit edilen görüntünün herhangi bir araçla gösterilebilir olması ve (iv) sinematografi tekniğine uygun olarak meydana getirilmiş olması gerekir¹.

Sinema eseri, birden fazla iletişim formunun hukuken eser vasfında terkibi suretiyle oluşturulan fikir

¹ Ayrıntılı bilgi için bkz. Mustafa Ateş, “Fikir ve Sanat Hukukunda Sinema Eseri ve Eser Sahipliği” Fikri Hukuka Dair Makalelerim, (1. Baskı, Adalet Yayınevi 2016) 238-295.

ve sanat ürünüdür. Zira sinema eseri muhtelif eser türlerinin bileşkesi niteliğinde olup; ilim ve edebiyat, musiki ve güzel sanat eserlerinin kombinasyonu ile vücuda getirilmektedir. Buna göre senaryo ve diyalog aslında ilim ve edebiyat eseri vasfında iken, film müziği sözsüz beste mahiyetindedir. Kostüm ve sahne tasarımı gibi unsurlar da güzel sanat ürünü mahiyetini taşıyabilir. Bu özelliğiyle eserin meydana getirilme sürecine çok sayıda kişi katılır. Eserin meydana getirilmesi ciddi ölçüde parayı, zamanı ve organizasyonu gerektirir. Filmin senaryosu, müziği, diyalogları ve yönetimi gibi hususlar ile filmde rol alacak oyuncular; kamera, ışık, kostüm gibi pek çok teknik alet ve edevâtı tedârik ve bunların kullanımı için çok sayıda kişinin iştirakiyle eser vücuda getirilir.

Hâl böyle olunca, yapımına katılan kişilerden hangilerinin sinema eseri üzerinde ne türden haklara sahip olacağının tespiti büyük öneme sahiptir. Birden fazla kişinin kollektif çabasının ürünü olan bir sinema eseri üzerinde fikri hukukun tanıdığı hakların sükeleri esas olarak üç ayrı grup altında tasnif edilir. Buna göre bir gruba “eser sahibi”, başka bir gruba “icracı sanatçı” ve bir diğer gruba da “yapımcı” olarak nitelendirilen kişiler dahildir. Dolayısıyla bir sinema eserinde hak sahipliğinden söz edilince genellikle bunların; (i) eser sahipleri, (ii) icracı sanatçılar ve (iii) yapımcıdan oluştuğu görülmektedir.

Zikredilen kişilerin sinema eseri üzerindeki hakları FSEK’ten doğar. Sinema eserinin meydana getirilmesinde dahil bulunan diğer kişilerin katkıları, genellikle, teknik hizmet ve teferruata dair yardımlar niteliğindedir. Bunların sinema eseri üzerinde kural olarak FSEK’ten kaynaklanan hakları bulunmaz.

Konunun daha iyi anlaşılması bakımından sinema eserinde muhtelif hak sahipliği statülerinin genel olarak tespiti büyük öneme sahiptir. Daha sonra bahse konu sükelerle ilgili Türk Hukuku hükümleri tarihi perspektiften ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

B. ESER SAHİBİ

Bir eseri meydana getiren kişiye eser sahibi denilir (FSEK 1/B-b). Eser olarak kanunda tanımlanan mahsulü yaratıcı fikri çabasıyla vücuda getiren kişi “*eser sahibi*” olarak kabul edilir. Buna göre yukarıda özellikleri belirtilen şekilde bir ürün ortaya koyan kimse sinema eserinin sahibidir. Eser sahipliği sıfatı

ancak bir gerçek kişiye ait olabilir ise de, hukuken tüzel kişilere de bu sıfatın verilebileceği görülmektedir².

Aslında kimlerin eser sahibi sayılacakları meselesi bir hukuk politikası meselesidir. Her ülke kendi kültür ve sanat politikasına göre bunu belirler. Sinema eseri sahipliğiyle ilgili çeşitli ülkelerin hukuklarına bakıldığında, eser sahipliğinin tespitinde (i) olay yöntemi ve (ii) kategori yöntemi olmak üzere iki yaklaşımın hâkim olduğu görülmektedir³.

Olay yönteminde, sinema eseri sahipliği sıfatını taşıyan kişi için herhangi bir nitelendirme yapılmaksızın, her olayın özelliğine sinematografik ürünün meydana getirilmesinde “yaratıcı” mahiyette emek ve katkısının olup olmadığına bakılır. Katkıda bulunan kişinin eser sahipliği statüsüne sahip olup olmayacağı, “yaratma gerçeği” denilen ilkedен hareketle tespit edilir. Sübjektif bir nitelik taşıyan bu yöntemle göre sinema eseri sahipliğinin tespitinde güçlükler yaşanması kaçınılmazdır. Uyuşmazlık halinde bu yöntemle göre sinema eseri sahipliğini belirleme işi hâkime düşer.

Kategori yönteminde ise, sinema eseri sahipliği sıfatının kime veya kimlere ait olduğu doğrudan kanun koyucu tarafından tespit edilerek kategorik olarak kanunda gösterilir. Dolayısıyla bu yöntemde kanunun belirlediği kategoride mütalaa olunamayacak kimselere sinema eseri sahipliği izafe olunmaz. Bu gibi hallerde hâkimin yaratıcı katkısı bulunduğunu tespit ettiği kişilere dahi bu sıfat verilemez. Kimlerin eser sahibi sayılacağı kanunda açıkça belli olması sebebiyle kategori yöntemi hukuki güven ve istikrar bakımından tercihe şayandır.

Yabancı hukukta olay yöntemini benimseyen ülkeler olduğu gibi kategori yöntemini benimseyen ülkeler de mevcuttur. Bazı ülkelerde ise kategori ve olay yönteminin birlikte (karma) tatbik olunduğu da görülmektedir.

Almanyada sinema eseri sahipliğinin tespitinde olay yöntemi veya “yaratma” denilen bir ilke benim-

² Bütün yönleriyle eser sahipliği konusunda ayrıntılı bilgi için bkz. Mustafa Ateş, *Fikri Hukukta Eser Sahipliği* (1. Baskı, Adalet Yayinevi 2007).

³ Bu konuda ayrıca bkz. Ateş (n 3) 268-277; Naci Kınacıoğlu, “Sinema Eserleri ve Bunlarda Eser Sahipliği” (Edit. Yaşar Karayalçın) Prof. Dr. Ali Bozer’e Armağan, (Banka ve Ticaret Enstitüsü Yayını 1998) 216.

senmiştir⁴. Alman Hukukunda bir sinema eserinin meydana getirilmesine yaratıcı katkıda bulunan rejisör, kameraman, montajcı dahi sinema eserinin sahibi sayılabilmektedir. Katkıda bulunanın hangi sıfatı taşıdığı değil yaptığı katkısının niteliği, onun eser sahipliğinde belirleyicidir. Ancak, Alman Hukukuna göre mevcut bir edebiyat veya müzik eserinin sinemaya uyarlanması halinde, uyarlanan eserin sahibi sinema eserinin sahipleri arasında kabul edilmez.

İsviçre’de diğer Avrupa ülkelerinden farklı olarak sinema eseri sahipliğine has bir düzenleme bulunmamaktadır⁵. O nedenle Almanya’da olduğu gibi bu ülkede de olay yönteminin benimsenmiş olduğu söylenebilir. Buna göre İsviçre’de sinema eserinin meydana getirilmesinde yaratıcı katkısı olduğunu ispat eden herkes sinema eserinin sahibi sayılabilir. Meselâ sanat yönetmenleri, set tasarımcıları, sinematografraflar ve film editörleri gibi kimselerin *audio-visual* eserin birlikte sahibi sayılmaları mümkündür.

Fransa’nın esas itibarıyla kategori yönteminin benimsendiği söylenebilir. 1957 tarihli Fransız Kanununda (IPC) 1985’te yapılan değişiklik ile *audio-visual* ürünlerde eser sahipliğinin eseri vücuda getiren gerçek kişiye ait olduğu açıkça belirtildikten sonra; filmin yönetmeni, özgün müzik bestecisi, senarist, adaptasyon yazarı ve diyalog yazarı eserin “birlikte sahipleri” arasında sayılmışlardır. Mevcut bir edebiyat veya müzik eserinin sinemaya adaptasyonu halinde uyarlanan eserin sahibi de sinema eserinin sahibi sayılır. Ancak Fransız Hukukunda olay yönteminin bütünüyle dışlandığı söylenemez. Zira Fransız öğretisinde yönetmen, özgün müzik bestecisi, senarist, adaptasyon yazarı, diyalog yazarının aksi ispat olunabilen bir karine ile sinema eserinin sahibi sayılacakları; anılan kanunun Madde 14/2-3 hükümlerinde belirtilmeyen kişilerin yaratıcı katkıda bulunduklarını ispat etmeleri halinde sinema eserinin sahibi sayılacakları ifade edilmektedir. Bununla birlikte Fransız yargısında, mühendislik ve teknisyenlik gibi çalışmalarıyla katılanların sinema eserinin mey-

dana getirilmesindeki katkılarının yaratıcı mahiyette sayılamayacağı kabul edilmektedir⁶.

İngiliz Hukukunda da kategori yöntemi benimsenmiştir. Esasen bu ülkede sinema eserleri, fonogram ve radyo-televizyon yayınları gibi komşu haklar kapsamında mütalaa olunmaktadır. Bu çerçevede eserin asıl sahibi yapımcı olarak kabul edilmiştir. Bu husus hem 1956 hem de 1988 tarihli kanunlarda açıkça düzenlenmiştir⁷. Kıta Avrupası ülkelerinin aksine, eserin meydana getirilmesine yaratıcı katkılara önem atfedilmemiştir. Eserin yapımında kullanılan senaryo ve müzik gibi unsurlar filmde bağımsız bir korumanın konusunu oluşturabilir. 1973’te AET üyesi olan bu ülkede, Topluluk Müktesebatının bağlayıcı hükümlerinden dolayı 1993 tarihli 93/98 sayılı Koruma Sürelerinin Yeknesaklaştırılması Hakkındaki Direktif gereğince filmin başyönetmeni (*principal director*) de sinema eserinin sahipleri arasına ilave edilmiştir.

AB hukukunda, ilk kez 93/98 sayılı Koruma Sürelerinin Yeknesaklaştırılmasıyla ilgili Direktifte sinema eseri sahipliğinin kategori yöntemine göre belirlendiği söylenebilir⁸. Bu Direktifin 2. maddesine göre, üye devletler *audio-visual* eserlerde başyönetmene eser sahipliği sıfatını vermek zorundadırlar. Bunun dışındaki eserin meydana getirilmesine katkı verenler için açıkça mecburi bir statü öngörülmemiştir. O nedenle üye devletler sinema eseri sahipliğini diledikleri gibi tespit edebilirler. Ancak aynı maddenin 2. fıkrasında, sinema eserleri için öngörülen 70 yıllık koruma süresinin yönetmen, senarist, diyalog yazarı ve özgün müzik bestecisinden en son hayatta kalanın ölümünden itibaren başlaması hükme bağlanmıştır. Bir önceki fıkrada üye devletler için bunların eser sahipliğini tanıma mecburiyeti getirilmemiş olmasına rağmen, koruma süresiyle ilgili düzenleme dolaylı olarak söz konusu kimselerin de sinema eserinin sahibi olarak kabulünü gerektirmiştir.

⁴ Adolf Dietz, “Germany” in International Copyright Law and Practice (Edits. Nimmer & Geller), Vol. 1, (Matthew Bender 1995) 48.

⁵ F Dessemonted, “Switzerland” in International Copyright Law and Practice (Edits. Nimmer & Geller), Vol. 2, (Matthew Bender 1995) 38.

⁶ Lucas & Plaisant “France” in International Copyright Law and Practice (Edits. Nimmer & Geller), Vol. 1, (Matthew Bender 1995) 50.

⁷ Holyoak & Torremans, Intellectual Property Law, (Oxford Publishing 1995) 175; W.R. Cornish, Intellectual Property Patents Copyright Trade Marks and Allied Rights, (Sweet & Maxwell 1996) 341-342.

⁸ Gerald Dworkin, “Authorship of Films and the European Commission Proposals for Harmonising the Term of Copyright” (1993) 5 EIPR 152 vd.

C. YAPIMCI

Yapımcı “filmin ilk tespitini gerçekleştiren” gerçek veya tüzel kişidir. Yapımcı aslında malî, hukukî ve organizasyonel riskini ve sorumluluğunu üstlenerek sinema eseri olarak tarif edilen mahsulün vücut bulmasını sağlayan öznedir⁹. Yapımcı gerçek kişi olabileceği gibi tüzel kişi de olabilir.

Bu işlevi sebebiyle yapımcı, sinema eseri bakımından bir inşaatın meydana getirilmesinde müteahhidinkine benzer bir role sahiptir. O yüzden hemen hemen bütün hukuk sitemlerinde sinema eseri üzerindeki telif hukukundan doğan iktisadî değeri hâiz hak ve yetkilerin esas itibarıyla yapımcı tarafından kullanılmasına imkân tanındığı görülmektedir.

D. İCRACI SANATÇI

Eser sahibinin izniyle bir eseri özgün bir biçimde oynayan, yorumlayan, tanıtan, anlatan, söyleyen, çalan ve çeşitli biçimlerde icra eden gerçek kişiler icracı sanatçı olarak adlandırılır. Sinema eserindeki icracı sanatçılara genellikle aktör, aktris veya oyuncu denilir. İcracı sanatçı ancak bir gerçek kişi olabilir, tüzel kişilerin böyle bir sıfatla donatılması mümkün değildir.

Sinema eserinde senaryo, müzik ve diyaloglar gibi unsurlar, oyuncular tarafından icra edilir. İcracılar görüntü ve ses tespitine uygun film şeridi veya benzeri ortamlara tespit suretiyle meydana getirilir. Yapılan icraların tespitini ise yapımcı gerçekleştirir. Belirtmek gerekir ki, belgesel filmlerin pek çoğunda olduğu gibi bazı sinema eserlerinde icracı sanatçı bulunmaz.

E. ESERİN YAPIMINA KATILAN DİĞER KİŞİLERİN DURUMU

Sinema eseri yönetmen, besteci, senarist, diyalog yazarı ve animatör dışında oyuncular başta olmak üzere, ışıkçı, kameraman, kostümcü, sahne tasarımcısı ve bunlara benzer diğer hizmetleri gören çok sayıda kişinin katkısıyla meydana getirilir. Bu sebeple sinema eseri, tabiatı gereği kolektif bir fikrî mahsul mahiyetini taşır. Bunların dışında, si-

nema eserinin meydana getirilmesinde mevcut bir hikâyeden veya romandan yararlanılabileceği gibi, hâlihazırda mevcut bir bestenin film müziği olarak kullanılması da mümkündür.

Eser sahipleri ve yapımcı ile icracı gibi bağlantılı hak sahiplerine ilaveten sinema eserinin meydana getirilmesinde dahil bulunan diğer kişilerin telif hukukuna dayalı hak sahipliği mevcut değildir. Bunlar aslında teknik hizmet ve teferruata müteallik yardım niteliğinde katkıları bulunan kişilerdir (FSEK 10). O nedenle bunlara sinema eseri üzerinde FSEK’ten doğan herhangi bir hak tanınmış değildir. Kameraman, ışıkçı, sahne tasarımcısı, kostümcü gibi kişiler bu gruba dahil edilebilir. Bunlar eserin yapımcısı veya eser sahipleriyle yapılan sözleşmeler kapsamında hak ve yükümlülüklerle sahiptir. Bu sözleşmeler hizmet, istisna, vekâlet gibi işgörme akitleri olabileceği gibi satım, kira ve ödünç gibi sözleşmeler de olabilir.

Keza sinema eserinin yapımında hâlihazırda mevcut bir roman ve hikâye gibi bir edebiyat eseri sinemaya aktarılmış ise, bu eserin senaryolaşmasını sağlayan kimse sinema eseri sahibi sayıldığı halde, roman veya hikâyenin yazarı Türk Hukukuna göre sinema eseri sahibi sayılmaz. Aynı şekilde, sinema eserine özgü bestelenmemiş olan mevcut bir müzik eserinin sinema film müziği olarak kullanılması da, onu besteleyen kişiye sinema eseri sahipliği bahşetmez.

III. TÜRKİYE’DE SİNEMA ESERİ ÜZERİNDEKİ HAK SAHİPLİĞİNİN EVRİMİ

A. ESER SAHİPLİĞİYLE İLGİLİ SÜREÇ

Sinema eseri sahipliği FSEK’in 8. maddesinde özel olarak düzenlenmiştir¹⁰. Kanunun kabul edildiği dönemdeki haliyle 8. maddenin 4. fıkrasında “*bir sinema eserinin sahibi onu imal ettirendir*” hükmüne yer verilmiş idi. Eseri imal ettirenden maksat, bugünkü anlamıyla yapımcıdır. Buna göre, Türk Hukukunda başlangıçta İngiliz Hukukundaki gibi yapımcının sinema eserinin tek sahibi olarak kabul edildiğini söylemek mümkündür. Bu hüküm gereği, yapımcı tüzel kişi olsa dahi, eser sahibi sayılmaktaydı.

⁹ Yapımcıyla ilgili ayrıntı için bkz. Kadir Emre Gökyayla, “Film Yapımına İlişkin Bazı Tespitler” Sinemada Geçmiş ve Geleceği ile Telif Hakları Paneli 20-21 Ekim 2023 İstanbul, (SESAM-Sinema Eseri Sahipleri Meslek Birliği 2023) 123-140.

¹⁰ Ayrıca bkz. Mustafa Ateş, “Dünü ve Bugünüyle Sinema Eseri Sahipliği” Sinemada Geçmiş ve Geleceği ile Telif Hakları Paneli 20-21 Ekim 2023 İstanbul, (SESAM-Sinema Eseri Sahipleri Meslek Birliği 2023) 101-116.

Sinema eserinin meydana getirilmesinde katkı verenlerden imal ettiren dışında kalan yönetmen, senarist, diyalog yazarı, besteci ve oyuncular gibi diğer kişilere, film ve reklamlar ile radyoda yayın ve ilan gibi hallerde adlarının zikredilmesini isteme dışında telif hukuku kapsamında tanınmış bir hak mevcut değildi¹¹. Bunlar, sinema eserinin meydana getirilmesine katkıları karşılığında, sadece sözleşme hukukuna göre yapımcıya karşı aralarındaki hukuki münasebetten doğan talepleri ileri sürebilmekteydiler.

1995 yılında AB Telif Hukuku Müktesebatına uyum bağlamında 4110 sayılı Kanunla FSEK’te yapılan değişiklikler kapsamında eser sahipliğiyle ilgi 8. madde de değiştirildi. Bu maddenin sinema eseri sahipliğiyle ilgili fıkrası “*yönetmen, özgün müzik bestecisi ve senaryo yazarının eserin birlikte sahibi*” oldukları biçiminde değiştirilmiş ve ilaveten “*eserin birlikte sahiplerinin, eser üzerindeki mali hakları yapacakları bir sözleşmeyle ve uygun bir bedel karşılığında yapımcıya devredebilecekleri*” hükme bağlanmıştır. Ayrıca maddeye, eser sahiplerince, mali hakları devredilen sinema eseriyle ilgili yapımcının tasarruflarına itiraz edemeyecekleri şeklinde bir fıkra eklendi.

Komşu hak sahipliği ilk defa 4110 sayılı Kanunla hukukumuzda girmesine rağmen sinema eserinin yapımcıları 80. maddede düzenlenen bağlantılı hak sahipleri arasına alınmamıştı. Sadece icracı sanatçılar ve radyo televizyon kuruluşları bu kapsamdaydı. Dolayısıyla sinema eseri yapımcısı yalnızca Madde 8’de 4110 sayılı Kanunla düzenlenen çerçevede eser üzerindeki hakları kullanabilecekti.

4110 sayılı Kanun, diğer eserlerde olduğu gibi sinema eserlerinin koruma süresini FSEK 29’da değişiklik yaparak, 70 yıla çıkarmıştır. Ancak FSEK’e ilâve edilen Ek Madde 2’nin ikinci cümlesinde “*Bu Kanunun sinema eseri sahipliği ile ilgili hükümleri, bu Kanununun yürürlüğe girmesinden sonra yapımı-*

na başlanan sinema eserlerine uygulanır” denilmek suretiyle sinema eser sahipliği statüsü verilenler, yürürlük tarihi olan 12.06.1995 yılından evvel yapımına başlanan sinema eseri sahipliğinden doğan haklardan yoksun kılınmışlardır.

FSEK’in sinema eseriyle alâkalı hükümleri 2001 yılında 4630 sayılı Kanunla bir kez daha değiştirilerek, sinema eserinin birlikte sahipleri arasına *diyalog yazarı* ve *animatör* de dahil edilmiştir.

Şu hâlde özetle ifade edilecek olursa, ülkemizde sinema eseri sahipliği kategori yöntemiyle belirlenmiştir. Buna göre sinema eserinin sahipleri; (i) yönetmen, (ii) özgün müzik bestecisi, (iii) senarist, (iv) diyalog yazarı ve (v) animatördür. Bunlar hukuki mahiyeti itibarıyla eser üzerinde birlikte sahiplik statüsünü haizdirler.

Eser sahiplerinin sinema eserini birlikte meydana getirme iradesine sahip olmalarından dolayı onlar amaç birliği içindedirler. Bu sebeple sinema eseri sahipliği, FSEK’in 8. maddesinden de açıkça anlaşılabileceği üzere, birlikte eser sahipliği olarak düzenlenmiştir. İştirak halinde veya elbirliği eser sahipliği olarak a adlandırılan bu eser sahipliğinin bu türünde eseri vücuda getirenler arasında eserden dolayı âdi şirketten doğan ilişkiye benzer bir hukuki münasebet mevcuttur. Sinema eseri sahipleri arasındaki ilişkilere bundan dolayı FSEK’in 10. maddesi hükümleri dışında TBK’nın 620 vd. maddeleri ile TMK’nın elbirliği mülkiyetine dair 701-703. maddeleri hükümleri niteliğiyle bağdaştığı ölçüde kıyasen uygulanır.

B. YAPIMCILIKLA İLGİLİ SÜREÇ

Sinema eseri yapımcısının 4110 sayılı Kanunun yürürlüğe girdiği 12.6.1995 tarihinden önce meydana getirilen veya yapımına bu tarihten evvel başlanan eserler üzerindeki eser sahipliği sıfat ve statüsü muhafaza edilmiştir. Bu tarihten sonra yapımına başlanan eserlerde ise yapımcıya “*eser sahipliği*” sıfatı tanınmamıştır.

Dahası, 4110 sayılı Kanun, 80. maddede değişiklik yaparak filmde rol alan sinema oyuncularını icracı sanatçı sıfatıyla “*komşu hak sahibi*” olarak tarif etmesine rağmen, 1995 yılından sonra yaptıkları eserler bakımından 2001 yılına kadar yapımcılara

¹¹ O tarihte yürürlükte olan “Sanatkarların korunması” üst başlığı altında “sinema eserlerinde” kenar başlıklı FSEK’in 80. maddesi hükümleri şu şekilde idi: “*Ticari maksatla imâl edilen sinema eserlerinde başrol alanlar, senaryo sahibi, besteci, rejisör, operatör, koro veya orkestra şefi, solistler, filmi imâl eden kimselerden film ve reklâmlarda adlarının zikredilmesini isteyebilirler. / Birinci fıkrada sayılan kimseler sinema eserlerinin umuma arzı veya radyo yahut buna benzer vasıtalarla yayımı sırasında yapılan reklâm ve ilâmlarda da sinema veya radyo işletmelerinden adlarının zikredilmesini isteyebilirler.*”

herhangi bir sıfat verilmemiştir. Dolayısıyla yapımcının statüsü 4110 sayılı Kanunun yürürlük tarihinden 4630 sayılı Kanunun yürürlüğe girdiği 2001 tarihine kadar belirsizdir ve muallakta bir durumdur. Bu dönemde yapımcı sadece 4110 sayılı Kanunla değişik 8. maddenin “*Bir eserin yapımcısı veya yayımlayıcısı, ancak eserin sahibi ile yapacağı sözleşmeye göre mali hakları kullanabilir.*” hükmünü içeren üçüncü fıkrası kapsamında mali hakları kullanabilen bir özne durumunda olup; sinema eseri üzerinde hukuken tanınmış bir hak sahipliği sıfatına sahip değildir. 4110 sayılı Kanunla değişik 8. maddenin son fıkrası hükmüyle ayrıca, sinematografik eserin birlikte sahiplerinin mali haklarını devrettikten sonra, aksine ya da özel bir hüküm bulunmadığı takdirde yapımcı tarafından eserin çoğaltımına, dağıtımına, kamuya arzına, kablolu iletimine, televizyon ya da başka aralarla yayınına, alt yazı yazılmasına ya da dublajına itiraz edemeyeceği ifade edilmiştir.

Yapımcının bağlantılı hak sahiplerinden biri ve “yapımcı” sıfatıyla sinema eseri üzerindeki hak sahipliği statüsü, 20.6.2001 tarihinde yürürlüğe giren 4630 sayılı Yasayla tanınmıştır. Zira mezkur Kanun ile Madde 80’de yapılan değişiklikle yapımcıya, “*filmin ilk tespiti gerçekleştiren kişi*” tanımıyla bağlantılı hak sahipliği statüsü verilmiştir. Maddenin 2. fıkrasıyla sinema eseri üzerinde yapımcının ne türden mali hak ve yetkilerinin bulunduğu teferruatlı biçimde gösterilmiştir. Buna ilaveten 4630 sayılı Kanunla 8. maddenin “*yapımcı ve yapımcının eserin sahibi ile yapacağı sözleşmeye göre mali hakları kullanabileceği*” şeklindeki hüküm 18. maddeye taşınmıştır (FSEK 18/3).

4630 sayılı Kanunla ayrıca yapımcıların haklarının filmin ilk tespitinden itibaren 70 yıl süreyle korunacağı (FSEK 82/5) hükme bağlanmış, Kanuna ilk kez 4110 sayılı Kanunla dahil edilen Ek Madde 2 ise bütünüyle yeniden düzenlenmiştir. Bu maddenin sinema eser sahipliğini ilgilendiren son fıkrası “*Bu kanunun sinema eser sahipliği ile ilgili hükümleri, 4110 sayılı Kanunun yürürlüğe girdiği 12.6.1995 tarihinden sonra yapımına başlanan sinema eserlerine uygulanır*” şeklinde değiştirilmiştir. Bu suretle, diyalog yazarı ve animatörün eser sahipliği 4630 sayılı Kanunun yürürlüğe girdiği 21.2.2001 tarihinden beş yıl geriye yürütülmüştür.

C. İCRACI SANATÇILIK İLE İLGİLİ SÜREÇ

Sinema eserinde rol alan sanatçılara icracı veya oyuncu denir. Yukarıda da ifade edildiği üzere, sinema eseri üzerinde telif hukukundan doğan hak sahipliğinin üçüncüsünü oyuncular oluşturur. Sinema eserinde oyuncu olarak rol alan kişiler 4110 sayılı Kanunun kabulünden önce telif hukukundan doğan yalnızca adın belirtilmesini isteme hakkına sahiptiler.

Nitekim FSEK’in 4110 sayılı Kanunla değişmeden önceki metninde “*Ticari maksatla imâl edilen sinema eserlerinde başrol alanlar, senaryo sahibi, besteci, rejisör, operatör, koro veya orkestra şefi, solistler, filmi imâl eden kimselerden film ve reklâmlarda adlarının zikredilmesini isteyebilirler.* / Birinci fıkrada sayılan kimseler sinema eserlerinin umuma arzı veya radyo yahut buna benzer vasıtalarla yayımı sırasında yapılan reklâm ve ilâmlarda da sinema veya radyo işletmelerinden adlarının zikredilmesini isteyebilirler.” şeklindeydi. Dolayısıyla sinema oyuncularını FSEK’in 15. maddesinde manevi hak olarak kabul edilen “adın belirtilmesini yapımcıdan isteme” dışında başka bir mali veya manevi hakka sahip değildi.

4110 sayılı Kanunla 80. madde bütünüyle değiştirilerek, sinema eserinde rol alan oyunculara “icracı sanatçı” sıfatıyla eser üzerinde komşu hak sahipliği statüsü verildi. Bu kapsamda icracı sanatçıya tanınan haklar aynı maddede gösterildi. Madde 82’de yapılan düzenlemelerle komşu hak sahibine tanınan hakların 70 yıl süreyle himayesi hükme bağlandı. Ancak aynı Kanunla FSEK’e tek fıkra olarak dahil edilen Ek Madde 2’nin “*Bu Kanundaki koruma süreleri komşu haklar, sinema eserleri, bilgisayar programları ve veri tabanları bakımından, Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten sonra alenileşen eserlere, işlenmelere ve mahsullere uygulanır.*” biçimindeki birinci cümlesiyle, komşu hak sahipliği için öngörülen 70 yıllık koruma süresi, kanunun yürürlüğünden sonra tespiti yapılan icralara hasredildi.

Ek Madde 2’nin hem koruma süreleriyle ilgili birinci cümlesi hem de sinema eserinin yeni sahiplerine 1995’ten önce yapılan eserlere yönelik hak iddiasını yasaklayan ikinci fıkrası, mahkemelerce tam anlaşılamadığı için, sinema oyuncularının 4110 sayılı Kanunun yürürlük tarihinden evvel yapılmış eser-

ler üzerinde komşu hak sahibi olamayacakları şeklinde yorumlandı. Dolayısıyla icracaların daha önce yapılan eserlerle ilgili komşu hak sahipliğine dayalı taleplerinin yapımcılar tarafından karşılanmaması üzerine onlara açılan davaların çoğu mahkemelerce de reddedildi.

Yanlış yoruma müsait kaleme alınan Kanun hükmünün doğru anlaşılmasından kaynaklanan bu meselenin çözümü için Ek Madde 2, 2001 yılında 4630 sayılı Kanunla bütünüyle değiştirildi. Komşu hak sahipliğine tanınan hakların koruma süresinin 4110 sayılı Kanundan sonra yapımına başlanan eserlere uygulanacağı yönündeki hüküm kaldırıldı. Dolayısıyla 1995 yılından evvel yapılmış olsa da, sinema oyuncusunun eser üzerindeki haklarının koruma süresinin filmin ilk tespitinden veya icranın aleniyetinden itibaren başlaması mümkün kılındı.

Buna rağmen hükmün tatbikatında icracı sanatçılara tanınan hakların 1995 yılı öncesi meydana getirilen eserlere şâmil olmayacağı biçimindeki yargısal yorumlar bitmedi. Yargıtay da bu kararları ekseriyetle onamaya devam ederken, 2022 yılı Aralık ayında Hukuk Genel Kurulunca (HGK) daha önce verilen kararların tersi yönünde bir karar verildi. Bu karar ile sinema eseri üzerinde icracı sanatçı sıfatıyla oyunculara tanınan hakların 1995 öncesinde yapılmış eserlere de şâmil olduğu kabul edildi.

IV. 1995 VE SONRASINDA YAPILAN DÜZENLEMELERİN YOL AÇTIĞI HAK SAHİPLİĞİYLE İLGİLİ MÜHİM MESELELER

A. GENEL OLARAK

4110 sayılı Kanunla 1995 yılında ve 4630 sayılı Kanunla da 2001 yılında FSEK'in sinema eseri üzerinde hak sahipliğiyle ilgili hükümlerinde yapılan değişiklikler ve yeni düzenlemeler, kültür endüstrisinin bu kolunda büyük bir dalgalanmaya ve yanı sıra da önemli hukuki sorunlara yol açmıştır. Bunun en önemli sebeplerinden biri, yapılan kanuni düzenlemelerin yeterince açık ve anlaşılır şekilde kaleme alınmamış olmasıdır. Diğer yandan sinema eseri hakkında kanunda yer alan önceki düzenlemelerle sonraki düzenlemeler arasında geçişin ve dolayısıyla uyumun nasıl sağlanacağına ilişkin hükümlerin yeterli ve tatminkâr olmaması da bu meseleleri büyüt-müştür.

Yukarıdaki tespitlerden görüldüğü üzere yapılan düzenlemelerle sinema eserinin meydana getirilmesi sürecinde yer alan öznelardan bir kısmı daha evvel telif hukukundan doğan haklara sahip değilken hak sahibi sayılmışlar ve hak sahibi olan bazı öznelardan de hak sahipliğinin niteliğinde değişiklik meydana gelmiştir. Aynı şekilde sinema eserinin koruma süresinin 20 yıldan 70 yıla çıkarılmasına ilişkin düzenlemelerin tatbikinde de sorunlar husûle gelmiştir.

Bu itibarla 1995 ve sonrasında sinema eserinde hak sahipliğiyle ilgili düzenlemeler ve onların tatbikatında ortaya çıkan sorunları üç başlık altında toplamak mümkündür. *Birincisi* sinema eseri sahipliğinin 1995 yılı öncesinde yapılan eserler üzerindeki haklara şâmil olmadığı; *ikincisi* sinema oyuncularının komşu haklarının 1995 öncesi yapımları kapsayıp kapsamadığı; *üçüncüsü* de 70 yıla uzayan koruma sürelerinin 1995 yılından evvel koruma süresi dolan sinema eserlerine de tatbik edilip edilemeyeceğidir.

B. ESER SAHİPLİĞİNİN 1995 ÖNCESİ YAPIMLARA ŞÂMİL OLUP OLMADIĞI MESELESİ

Yukarıda ifade edildiği üzere, 1995 kanun değişikliğiyle yapımcının eser sahipliği sıfatına son verilmiştir. 2001 yılında yapımcıya bağlantılı hak sahipliği verilmiştir. Ancak yapımcılar 4110 sayılı Kanunun yürürlüğe girdiği 12.6.1995 tarihinden evvel yapılan veya yapımına başlanan sinema eserlerinin “eser sahibi” olmaya devam edeceklerdir. Yapımına mezkûr tarihten sonra başlanan eserlerde ise yapımcıların eser sahipliği sıfatı yoktur. Bunlar sözkonusu eserler üzerinde FSEK'in 80/2. maddesi kapsamında bağlantılı hak sahibi olmuşlardır.

Bu çerçevede 4110 ve 4630 sayılı Kanunlar öncesinde yönetmen, özgün müzik bestecisi, senarist, diyalog yazarı ve animatör 1995 öncesinde sinema eserinde telif hukukundan doğan haklara sahip değilken, sinema eserleri üzerinde eser sahipliği sıfatını kazanmışlardır. Onlara tanınan hakların başlangıcına ilişkin düzenleme problemlidir. Bunun nedeni, ilk kez 1995 yılında 4110 sayılı Kanunla kendilerine “sinema eseri sahipliği” hakkı tanınan yönetmen, özgün müzik bestecisi, senarist, diyalog yazarı ve animatörün anılan Kanunun yürürlüğe girmesinden evvel yapılan

bunlar tarafından meydana getirilmiş bulunan sine-ma eserleri üzerinde bu sıfatla hak sahibi olmalarının kanun koyucu tarafından engellenmesidir.

Bu husus ilk kez 4110 sayılı Kanunla FSEK'e eklenen Ek Madde 2'nin ikinci cümlesinde ve daha sonra 4630 sayılı Kanunla bu maddede yapılan de-ğişiklikle, sinema eseri sahibi statüsü verilenlerin (yönetmen, özgün müzik bestecisi, senarist, diyalog yazarı) bu statüden doğan haklarının 12.6.1995'ten sonra yapımına başlanan eserleri kapsayacağı hük-müyle ifade edilmiştir.

1995 ve sonrasındaki yasal düzenlemelerle si-nema eseri üzerinde eser sahibi sıfatıyla hak sahibi kılınan yönetmen, özgün müzik bestecisi, senarist ve diyalog yazarı olanlardan bazıları bu haklarının 1995 yılından evvel yapılan veya yapımına başlanan eser-lere de şamil olması gerektiğini iddia ederek, 1995 öncesi eserlerin Kanunun yürürlüğünden sonraki kullanımları için yapımcılara veya radyo televizyon kuruluşlarına karşı davalar açmışlar, ancak bu dava-lar hem adli yargıda hem de Anayasa yargısında red ile sonuçlanmıştır.

C. İCRACI SANATÇI HAKLARININ 1995 ÖNCESİ YAPIMLARA ŞAMİL OLUP OLMADIĞI MESELESİ

İkinci mesele ise, daha evvel eser üzerinde FSEK'ten doğan (adın belirtilmesini isteme) dışında herhangi bir hakka sahip değilken 1995'ten sonra "icracı sanatçı" adı altında "komşu hak sahibi" sıfa-tıyla sinema eseri üzerinde eser sahibine benzer hak-lar tanınan sinema oyuncularının haklarının 4110 sayılı Kanunun yürürlüğe girdiği 12.6.1995 tarihinden önce yapılan sinema eserleri üzerinde bu sıfatla-rından doğan haklara sahip olup olmadıklarıdır.

4110 sayılı Kanunla FSEK'e ilâve olunan Ek Mad-de 2'nin birinci cümlesinde, komşu haklara ilişkin ko-ruma sürelerinin 4110 sayılı Kanunun yürürlüğünden sonraki mahsullere tatbik edileceği yönündeki kura-lın anlaşılammış olması ve sinema eseri sahipliği-yile ilgili ikinci cümleyle karıştırıldığı için bahse konu sorun ortaya çıkmıştır. Zira sinema oyuncuları da, sinema eserinin yeni sahipleri gibi, yapımcılara veya radyo-televizyon kuruluşlarına 1995 öncesi yapımlar üzerinde icracı sanatçılıktan doğan haklarına yönelik talepler ileri sürerek davalar açmışlardır.

Ancak mahkemeler 4110 sayılı Kanunla getiri-len Ek Madde 2 hükmünü hatalı yorumladıkları ve Yargıtay da bu yorumları destekler mahiyette karar-lar verdiği için açılan davalar büyük ölçüde icracı sa-natçılar aleyhine sonuçlanmıştır.

Ek Madde 2, 2001 yılında 4630 sayılı Kanunla bütünüyle değiştiği halde yargının icracı sanatçıların talepleriyle ilgili hatalı yorumu 2022 yılı sonuna ka-dar değişmemiştir. Zira YHGK 01.12.2022 tarihinde Kemal Sunal'ın mirasçılarınca açılan davayla ilgili ver-diği kararla hem ilk derece hem de 11. Hukuk Dairesi (Özel Daire) tarafından daha önce verilen kararların tam aksi yönünde icracı sanatçının haklarının 1995 öncesi yapımları da kapsayacağına hükmetmiştir.

D. UZAYAN SÜRELERİN 1995'TEN ÖNCE KORUMASI BİTEN YAPIMLARA TATBİK OLUNUP OLUNAMAYACAĞI MESELESİ

1995 yılında 4110 sayılı Kanun yürürlüğe gir-dikten sonra ortaya çıkan diğer bir mesele de, ko-ruma süresinin uzamasıyla ilgilidir. 4110 sayılı Kanun FSEK'in 29. maddesinde 20 yıl olarak kabul edilen sinema eserinin koruma süresini 70 yıla çıkarmıştır. Buna göre 1995 yılından evvel yapılmış olup da 20 yıllık koruma süresi 4110 sayılı Kanunun yürürlüğe girmesinden önce dolan eserlere 70 yıllık sürenin uy-gulanıp uygulanmayacağı tartışma konusu olmuştur.

Gerçi 4110 sayılı Kanunun kabul ettiği Ek Madde 2'nin birinci cümlesinde "*Bu Kanundaki koruma süre-leri komşu haklar, sinema eserleri, bilgisayar program-ları ve veri tabanları bakımından, Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten sonra alenileşen eserlere, işlenmelere ve mahsullere uygulanır*" şeklinde bir düzenlemeye yer verilmiş idi. Ancak hükümde geçen "bu kanun" ifade-sinin 4110 sayılı Kanunu mu yoksa 5846 sayılı FSEK'i mi işaret ettiği muğlaktır. Fakat Ek Madde 2'nin 2001 yılında 4630 sayılı Kanunla bütünüyle değiştirilmesiyle artık sözkonusu tereddüdün ortadan kalktığını, dola-yısıyla uzayan koruma sürelerinin eser veya bağlantılı hak konularına, ilk umuma arz tarihlerinden itibaren tatbik edileceğini söylemek mümkündür.

Ancak burada tartışılan husus, koruma süreleri-ni uzatan 4110 sayılı Kanunun yürürlüğünden evvel koruma süresi dolarak kamuya mal olmuş eserlere bu sürelerin tatbik edilip edilemeyeceği, bu eserle-rin sahiplerinin sözkonusu sürelerden hukuken ya-

rarlanıp yararlanamayacaklarıdır. Bu mesele sadece sinema eseri sahipliğiyle de ilgili değildir. Zira diğer eserlerle ilgili koruma süreleri de 50 yıldan 70 yıla çıkarılmıştır. Süre uzatımına ilişkin kanun değişikliği yürürlüğe girmeden evvel 50 yıllık koruma süresi dolan ilim ve edebiyat, musiki veya güzel sanat eserlerine 70 yıllık sürenin uygulanıp uygulanmayacağı da tartışmaya yol açmıştır.

Ancak konumuz sinema eserleri olduğu için biz sadece bu eserler bakımından soruna değineceğiz. Hemen belirtelim ki bu konuda aşağıda örnek kararlardan da görüleceği üzere Yargıtay, yeni kanunun yürürlüğünden önce 20 yıllık koruma süresi dolmuş olsa bile yapımcının sinema eseri üzerindeki haklarının yeniden doğduğuna karar vermekte, 70 yıllık süreyi 1995 öncesi yapılan sinema eserleri bakımından alenileşme tarihinden başlatmaktadır. Bu durum da kazanılmış haklar, hukuki güvenlik ve öngörülebilirlik gibi temel hukuk ilkeleri bakımından kararların tartışılmasına yol açmıştır.

V. DÜZENLEMELERİN YOL AÇTIĞI HUKUKİ MESELELERE DAİR YARGI TATBİKATI VE TENKİDİ

FSEK'in sinema eseriyle ilgili hükümlerinde 1995 yılı ve sonrasında yapılan ek ve değişikliklerin yol açtığı uyumsuzluklar, önce adli yargının önüne gelmiş ve uzun süren davalara konu olmuştur. Burada tatmin edici sonuçlar alamayan bazı hak sahipleri, düzenlemelerin Anayasaya aykırılığı iddiasıyla iptali için Anayasa mahkemesine de başvurmuşlardır. Ayrıca konu bireysel başvuru yoluyla da Anayasa Mahkemesine taşınmıştır.

Bu kısımda konuyla ilgili olarak önce, gerek norm denetimi gerekse anayasa şikayeti yoluyla önüne gelen talepler hakkında Anayasa Mahkemesince verilmiş kararlara özetle değinilecektir. Akabinde de adli yargıya intikal eden bazı taleplerle ilgili Yargıtay tarafından verilen muhtelif kararlara özetle değinilerek, bu konudaki tespit ve değerlendirmelerimize yer verilecektir.

A. ANAYASA MAHKEMESİ KARARLARI

4110 sayılı Kanunla sinema eseri sahipliğine son verilen yapımcıların bu Kanundan önce meydana getirilen eserlerle ilgili eser sahipliği tartışmasıdır.

Zira bu hususa ilişkin Ek Madde 2 hükmü tereddüde mahal bırakılmayacak derece açıktır.

Yargıtayın yapımcılarla ilgili bu konuda tenkide açık bir kararı yoktur. Nitekim bir dosyada, 1995 yılından evvel “Selvi Boylum Al Yazmalım”, “Kapıcılar Kırkı” ve “Köşeyi Dönen Adam” adlı sinema eserlerinin eser sahipliği statüsünün, 4110 sayılı Yasayla yapılan değişikliğe rağmen, tüzel kişiliği haiz yapımcı şirket olduğuna karar verilmiştir¹². Böylece tüzel kişilerin kanun değişikliğinden evvel kazandıkları eser sahipliği statüsünün, 1995 sonrası için de devam ettiği Yüksek Mahkemece kabul edilmiştir.

Buna mukabil anılan Kanunla sinema eserinin birlikte sahipleri sayılan yönetmen, özgün müzik bestecisi ve senarist gibi gerçek kişiler tarafından ileri sürülen 1995 öncesi yapımlarla ilgili eser sahipliğinden doğan talepler, Yargıtayca Ek Madde 2 hükmü gerekçe gösterilerek reddedilmiştir. Bu hususta açılan çok sayıda davada verilen ret kararlarının Kanunun açık hükmünden dolayı isabetsiz olduğu söylenemez.

Şu kadar ki, adli yargıda açılan bu davalardan birinde Ek Madde 2'nin Anayasaya aykırılığı ileri sürülmüş ve mahkemece bu iddia Anayasa Mahkemesine (AYM) itiraz yoluyla somut norm denetimi için taşınmıştır. Lâkin AYM bu aykırılık iddiasını reddetmiştir. Konu bir kez de bireysel başvuru yoluyla AYM önüne gelmiş ise de, Yüksek Mahkeme aynı hükmün tatbikinden dolayı hak ihlali iddiasını varit görmemiştir. Burada önce, AYM'nin Ek Madde 2'nin somut norm denetimi çerçevesinde verdiği karara, arkasından da bireysel başvuru kapsamında verdiği ret kararına değinilecektir.

1. FSEK Ek Md. 2/son Hükmünün Anayasaya Aykırı Olmadığına İlişkin Kararı

Yukarıda ayrıntılı olarak işaret olunduğu üzere, 4110 sayılı ve 4630 sayılı Kanunlar yönetmen, besteci, senarist, diyalog yazarı ve animatöre sinema eseri sahipliği sıfatı bahşetmiş olmakla birlikte, FSEK Ek Madde 2'nin son fıkrasında, sinema eseri sahipliğiyle ilgili değişikliklerin, 4110 sayılı Kanunun yürürlüğe girdiği 12.6.1995 tarihinden sonra yapımına başlanan si-

¹² Yargıtay 11. HD, 10.09.2008, 2008/4799 Levent Yavuz, Türkay Alica ve Fethi Merdivan, Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu Yorumu, (1. Baskı, Seçkin Yayınevi 2013) K. No. 26-27/2.

nema eserlerine uygulanması öngörülmüştür. Dolayısıyla anılan eser sahiplerinin sözkonusu tarihten evvel meydana getirilmesine katıldıkları eserler bakımından, FSEK'ten kaynaklanan herhangi bir hak elde etmeleri mümkün olmamıştır. Çünkü Kanun 1995'ten önceki eserler için bu kapıyı kapatmıştır.

Ek Madde 2/son hükmü bir dava vesilesiyle somut norm denetimi yoluyla AYM'nin önüne taşınmıştır¹³. Karara konu davada, bir televizyonda yayınlanan bazı sinema eserlerinin eser sahipliğinin tespiti, mali ve manevi haklara tecavüzün önlenmesi ve ref'i ile telif ücreti ve tazminat taleplerinin yanı sıra *"Bu Kanunun sinema eseri sahipliği ile ilgili hükümleri, 4110 sayılı Kanunun yürürlüğe girdiği 12/6/1995 tarihinden sonra yapımına başlanan sinema eserlerine uygulanır"* hükmünü havi Ek Madde 2/son hükmünün Anayasaya aykırılığı da iddia edilerek iptali istenmiştir.

Yerel mahkeme yönetmen, özgün müzik bestecisi, senaryo yazarı, diyalog yazarı ve animatörlerin fikrî mülkiyet haklarının 12/6/1995 tarihinden sonra yapımına başlanan sinema eserlerine münhasır kılınmasının, bu tarihten önce yapılan veya yapımına başlanan sinema eserleri yönünden Anayasanın 35. maddesinden kaynaklanan mülkiyet haklarını zedelediği gibi, ilim ve edebiyat, müzik ve sinema eseri sahipliği ile yapımcı ve sinema oyuncular (icracı sanatçılar) başta olmak üzere bağlantılı hak sahipliğine ilişkin kuralların geçmişe yürütülüp, sinema eseri sahiplerinin haklarının geçmişe yürütülmemesinin Anayasanın 10. maddesindeki eşitlik ilkesine ve sanat ve sanatçının korunmasıyla ilgili 64. maddesi hükümlerine aykırı olduğu gerekçelerine dayanmıştır.

Ancak AYM anılan hükmün tamamının iptali yerine mezkûr dördüncü fıkrayı sadece "diyalog yazarı ve animatörler" yönünden iptal etmiştir. Kararda, kuralın diyalog yazarı ve animatör yönünden 12.6.1995 tarihinden sonra yapımına başlanıp 3.3.2001 tarihine kadar meydana getirilerek eser sahipliği ortaya çıkmış olan sinema eserlerinde eser sahipliğine ilişkin hükümlerin geriye yürütülmesinin, diğer birlikte eser sahiplerinin (yönetmen, besteci, senarist) kazanılmış haklarının korunması ilkesine aykırı olduğuna hükmedilmiştir. AYM, itiraz konusu kuralla daha önce

sinema eseri sahibi olan yönetmen, özgün müzik bestecisi ve senaryo yazarının, eserin meydana getirilmesiyle birlikte kazanmış oldukları mülkiyet hakkı kapsamında yer alan fikrî mülkiyet haklarının ihlal edildiği sonucuna varmıştır.

Yüksek Mahkeme yönetmen, özgün müzik bestecisi ve senaryo yazarı yönündense, iptal istemini reddetmiştir. AYM kararında; aksinin kabulünün, bu kişilere tanınan sinema eseri sahipliğinin 12.6.1995 tarihinden öncesine yürütülmesinin hukuki belirlilik, öngörülebilirlik, hukuki güvenlik ve yapımcının kazanılmış haklarının korunması ilkelerine aykırı olacağına işaret etmiştir. Anayasanın sanat ve sanatçının korunmasıyla ilgili 64. maddesi kapsamında hükmün eşitlik ilkesine aykırı olduğu iddiasını da reddederek, yapımcılar ve oyuncular ilerser sahipleri arasında gözetilmesi gereken eşitlik ilkesini ihlal etmediğini kabul ederek hükmün iptali talebini reddetmiştir.

AYM kararında, diyalog yazarı ve animatörlerin 3.3.2001 tarihinde yürürlüğe giren 4630 sayılı Kanunla yapılan değişiklikle FSEK'in 1995 tarih ve 4110 sayılı Kanunla değişik 8. maddesinde sayılan sinema eseri sahipleri arasına eklendiği hâlde, itiraz konusu kuralla sinema eseri sahipliğine ilişkin hükümlerin bunlar yönünden de 4110 sayılı Kanun'un yürürlüğe girdiği 12.6.1995'ten sonra yapımına başlanan sinema eserlerine uygulanmasının öngörüldüğüne işaret edilmiştir.

AYM Kararı, hukuki güven, istikrar ve kazanılmış haklara saygı ilkeleri bakımından isabetli ise de, iptali istenen kuralın eşitlik ilkesine aykırı olmadığı yönündeki değerlendirmeye katılmak mümkün değildir. Zira yapımcı daha evvel eser sahibi sıfatını haiz iken kanun değişikliğiyle bağlantılı hak sahibi olarak eserden yararlanmaya devam edecektir. Yapımcı, ayrıca 1995 öncesi eserler için kanunla korunan eser sahipliği sıfatının yanı sıra, bu tarihten sonra kazandığı bağlantılı hak sahipliği sıfatıyla da aynı eserler üzerinde makabline şamil olarak hak sahipliği sıfatına sahip olacaktır. Keza 4110 sayılı Kanun 20 yıllık süreyi 70 yıla çıkardığı için yapımcı, kanunun yürürlüğe girdiği gün süresi dolan sinema eseri üzerindeki haklardan 50 yıl daha yararlanma imkanına kavuşmuştur. Yönetmen, besteci ve senaristin aynı eserden hiç değilse kanunun yürürlüğe girmesiyle

¹³ AYM, 29.12.2011, 2011/176.

uzayan koruma süresi boyunca eserin getirilerinden mahrum bırakılması hakkaniyet ve adalet ilkesiyle bağdaştırılmaz. Hüküm, aynı eserin vücuda getirilmesi sürecine katılan iki grup süje arasında bariz bir ve hakkaniyetle kabil-i telif olmayan bir farklılaşmaya yol açmış olması sebebiyle açıkça Anayasadaki eşitlik ilkesine aykırı sonuçlar doğurmuştur.

Kaldı ki, sinema eserinde icracı olarak rol almış oyunculara tanınan haklar bakımından 1995 öncesi yapılmış eserler üzerindeki haklara sahip olma bakımından herhangi bir sınırlama getirilmemiştir. Bu suretle oyunculara 1995'ten önce yapılan sinema eserlerinde icranın tespiti ve aleniyetinden itibaren 70 yıllık yararlanma imkanı sağlanırken, yaratıcı katkılarıyla sinema eserine hayat veren eser sahiplerine 1995 öncesinde meydana getirdikleri eserler için, geçmiş bir yana bu tarihten sonrası için dahi herhangi bir hak tanınmamış olması adalet, hakkaniyet ve eşitlik ilkeleriyle bağdaşmadığı gibi devletin sanat ve sanatçıyı korumasıyla ilgili yükümlülüğüne aykırılık teşkil etmektedir (AY 64¹⁴).

Yasa koyucunun 1995 yılında sinema eseri üzerinde oyunculara "bağlantılı hak sahipliği" bahşedip onların aynı eserle ilgili haklarını geçmişe yürütürken, aynı kanunla aynı eser üzerinde "eser sahipliği" sıfatı bahşettiği kişileri, bunların geçmişte meydana getirdikleri eser üzerindeki haklardan mahrum kılmasını anlamak mümkün değildir. Kanun gerekçesinde de bu takdirin yerinde ve haklı olduğunu gösteren bir izahat yoktur. O nedenle AYM'nin bu kararının isabetli ve Anayasa'ya uygun bir karar olduğunu kabul etmenin mümkün olmadığını düşünüyorum.

2. Sefa Önal'ın Bireysel Başvurusuyla İlgili AYM Kararı

Merhum Sefa Önal 350 civarında filmin senaryosunu kaleme almıştır. 4110 sayılı Kanunla 1995 yılında eser sahipliği statüsü kazanınca mutlu olmuş, ancak FSEK'in Ek Madde 2/son hükmünden dolayı bu mutluluk "sükûtu hayale" dönüşmüştür. Merhum, senarist olarak imza koyduğu yüzlerce sinema eserinden eser sahipliği sıfatıyla talep ettiği

haklar reddedilince soluğu mahkemede almış ise de, FSEK'in mezkûr hükmü gerekçe gösterilerek açtığı davalar reddedilmiştir. Bütün yargı yollarını tükettikten sonra şansını bir kez de ülkemizde 2010 Anayasa değişikliği ile açılan "bireysel başvuru" kapsamı olarak denemiştir¹⁵.

2014 yılında, senaristi olduğu sinema filmlerinin izinsiz olarak televizyonda gösterilmesi nedeniyle mülkiyet hakkının ihlali ve bu yolla fikrî mülkiyet hakkına yapılan tecavüzün önlenmesi, ref'i ve telif ücretinin tahsili amacıyla açılan davaya ilişkin yargılama sürecinin uzun sürmesi nedeniyle makul sürede yargılanma hakkının ihlal edildiğini ileri sürmüştür¹⁶. AYM konuya ilişkin yaptığı değerlendirmede Anayasa'nın 35. maddesiyle teminat altına alınan mülkiyet hakkının, sinema filmi ile sinema filmi senaryosunun üzerindeki hakları da kapsadığı tespitinde bulunmuştur¹⁷.

Ne var ki, başvuruya konu filmlerin 4110 sayılı Kanunun yürürlük tarihinden önce yapıldıkları tespitinde bulunduktan sonra; FSEK'te 1995 yılında 4110 sayılı Kanunla yapılan değişikliğe gönderme yaparak, 12.06.1995'ten önce yapılan veya yapımına başlanan sinema eserleri üzerinde eser sahibinin yapımçı olduğu, kanun değişikliğinin EK Madde 2/son hükmüyle sinema eseri sahipliği bakımından mezkûr tarihten sonra yapımına başlanan sinema eserlerini kapsadığı, başvuruya konu eserlerin önceki yıllarda yapıldığı dikkate alındığında senarist olarak Sefa Önal'ın bu yapımlar üzerinde eser sahipliğinden kaynaklanan bir hakkının bulunmadığı sonucuna ulaşmış ve Ek Madde 2/son hükmünün itiraz yoluyla önüne geldiğinde verdiği yukarıdaki karara da atıfta bulunarak, Anayasanın 35. maddesine göre mülkiyet hakkı ihlali iddiasını reddetmiştir.

Ancak adli yargıda yaklaşık on yıl devam eden yargılama sürecinin makul olmadığı sonucuna vararak Anayasanın 36. maddesiyle güvence altına alı-

¹⁴ "Devlet, sanat faaliyetlerini ve sanatçıyı korur. Sanat eserlerinin ve sanatçının korunması, değerlendirilmesi, desteklenmesi ve sanat sevgisinin yayılması için gereken tedbirleri alır."

¹⁵ Fikri haklarla ilgili bireysel başvuru hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Mustafa Ateş, "Fikrî Hakların Anayasal Himâyesi Üzerine Notlar" Prof. Dr. Burhan Kuzu'nun Anısına Armağan, (Oniki Levha Yayınevi 2023) 921 vd.

¹⁶ Bu kararla ilgili kısa bir değerlendirme için bkz. Ateş, Mustafa 'Senarist Ne Zamandan Beri Sinema Eserinin Sahibidir?' <https://fikrimulkiyet.com/senarist-ne-zamandan-beri-sinema-eserinin-sahibidir/>

¹⁷ AYM, 08.03.2017, B. No: 2014/15232.

nan makul sürede yargılanma hakkının ihlal edildiğine karar vermiştir. Bundan dolayı da, başvurucuya manevi tazminat ödenmesine hükmedilmiştir.

Anayasa Mahkemesinin somut norm denetimi kapsamında verdiği içtihatla uyumlu ve kendi içinde tutarlı olduğu için Sefa Önal'ın bireysel başvurusuna ilişkin kararı özel bir değerlendirme veya tenkide konu edilebilecek bir yanı bulunmamaktadır.

B. YARGITAY KARARLARI

Bu kısımda Yargıtay'ın sinema eserinde oyuncu olarak rol alan icracı sanatçıların 12.6.1995 tarihinden evvel yapılan sinema eserleri üzerinde komşu hak sahibi sıfatıyla geçmişe dönük talepte bulunup bulunamayacaklarına ilişkin kararları ile sinema eserlerinde 20 yıldan 70 yıla çıkan koruma sürelerinin, anılan tarihten önce 20 yıllık süresi dolmuş sinema eserlerine uygulanıp uygulanmayacağına ilişkin kararlarına değinilecektir.

1. İcracıların 1995 Öncesi Yapımlar İçin Hak Talebinde Bulunup Bulunamayacaklarına Dair Kararlar

a. HGK'nın Kemal Sunal Kararından Önceki Yargıtay Kararları

Yukarıda işaret olunduğu üzere hukukumuzda bağlantılı hak sahipliği FSEK'te 4110 sayılı Kanunla yapılan ek ve değişikliklerle girmiştir. 1995'ten önce FSEK'te "komşu hak sahipliği" veya "bağlantılı hak sahipliği" kavramları yer almış değildi. Ancak Kanunun 80 ve 81. maddelerinde "sanatkârların korunması" başlığı altında "sinema eserinde baş rol alanlar", "koro veya orkestra şefi" ve "solistler" gibi kanun değişikliğinden sonra "icracı" olarak adlandırılan kişilere, sinema eserinin ilân ve reklâmlarında "adın zikredilmesini isteme" şeklinde eser sahibine 15. maddede tanınmış hakka benzer bir manevi hak tanınmıştı.

Kanunun 81. maddesinde de ilim ve edebiyat eserleri ile müzik eserlerinin doğrudan veya dolaylı temsil ve icralarının tespit edildiği ses ve video kaseti gibi materyallerin çoğaltılması ve yayımı için sanat-kârlardan izin alınması şartı aranmaktaydı.

FSEK'in 80. maddesinde 4110 sayılı Kanunla yapılan değişiklikle 1995 yılında icracı sanatçılara

icraları üzerinde, fonogram yapımcılarına yaptıkları ses tespitleri üzerinde ve radyo-televizyon kuruluşlarına da yayınları üzerinde komşu haklar tanındı. 2001 yılında kabul edilen 4630 sayılı Kanun, 80. maddeyi değiştirdi ve sinema eserinin yapımcıları da bağlantılı hak sahibi olarak bu maddeye dahil edildi.

4110 sayılı Kanun veya 4630 sayılı Kanun, bağlantılı hak sahiplerine tanınan hakların geçmişe şâmil olmamasına yönelik açık bir kurala yer vermiş değildir. Ancak 4110 sayılı Kanunla düzenlendiği haliyle Ek Madde 2'nin "*Bu Kanundaki koruma süreleri komşu haklar, sinema eserleri, bilgisayar programları ve veri tabanları bakımından, Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten sonra alenileşen eserlere, işlenmelere ve mahsullere uygulanır.*" şeklindeki birinci cümlesi, her ne kadar koruma süreleriyle ilgili değişikliklere dair olsa da, komşu hak sahibi sıfatı verilen icracı sanatçıların 1995 öncesindeki sinema eserleri üzerinde hak sahibi olup olamayacağına ilişkin tereddütlerin yaşanmasına sebep olmuştur.

Ek Madde 2, 2001 yılında 4630 sayılı Kanunla koruma süresiyle ilgili tahdidi kaldırarak biçimde yeniden düzenlendi. Buna rağmen hükmün tatbikinde sözkonsusu tereddütlerin tam olarak izale olmadığı anlaşılmaktadır. Zira mahkemelerin ve Yargıtayın genellikle Ek Madde 2/son hükmünü sanki icracı sanatçıları da kapsayacak şekilde yorumlamaya devam ettiği görülmüştür.

Bu çerçevede icracı sanatçılar veya onların mirasçıları tarafından, sinema eserinin sinemada gösterim dışında televizyonda yayını veya video kaseti, CD, DVD veya başka bir şekilde çoğaltılarak ticarete konu edilmeleriyle ilgili yapımcıya matuf talep ve davalarda yargının, sinema oyuncularının icracı sanatçı sıfatıyla 1995 öncesi meydana getirilen sinema eserleri üzerinde komşu hak sahipliğinden doğan hakların kullanılamayacağı yönünde kararlar verdiği görülmektedir¹⁸.

Bu davaların, 1995 değişikliği öncesi eserin yeğâne sahibi olması sebebiyle yapımcılara karşı veya eğer onlar eser üzerindeki hakları başkalarına devretmişlerse devralanlara karşı açıldığı anlaşılmaktadır. İcracı sanatçılar veya mirasçılarınca açılan

¹⁸ Yargıtay 11. HD, 5.4.2016, 2016/3668; Yargıtay 11. HD, 5.4.2016, 2015/3675; Yargıtay 11. HD, 27.11.2017, 2017/6598.

davalarda dermeyan olunan taleplerin reddiyle ilgili olarak genellikle mahkemelerce özetle şu gerekçe-lerin ileri sürüldüğü görülmektedir:

- Film yapımcısının “eser sahibi” sıfatıyla 1995 yılından önce yapılan eserlerde bir sınırlama olmaksızın eserden doğan bütün mali hakları (radyo televizyonda yayın hakkı gibi sinema salonları dışında gösterimler de dahil) iktisap ettiği; o nedenle davacı icracı sanatçıların veya mirasçıların eser sahibine karşı bu filmlerin televizyonda olduğu üzere sinema salonu dışındaki gösterimleri sebebiyle FSEK 80/1 uyarınca bedel talep hakkı bulunmadığı.
- İcracı sanatçı veya mirasçıların tazminat istemiyle ilgili olarak; eser sahibi olan yapımcının FSEK uyarınca sahip olduğu ve koruma süresi devam eden eserlerin çoğaltılması, dağıtılması, temsili ve umuma iletimlerinden oluşan mali haklarına dayalı olarak davaya konu eserler üzerindeki mutlak hak sahipliği kapsamında tasarruf yetkisi bulunduğu ve yapımcı ile icracı sanatçı arasında gösterim hakkının sinema salonu ile sınırlı olarak devredildiğine dair bir sözleşme bulunmadığı için yapımcıya yönelik tazminat taleplerinin reddi gerektiği.
- İcracı sanatçının sahip olduğu mali hakları filmlerin yapımı öncesinde davalı yapımcıya uygun bir bedel karşılığında sözleşmeyle devrettiği ve davalı yapımcının eser üzerindeki hakkının 70 yıl süreyle koruma altında bulunduğu, bu sebeple icracı sanatçının (veya mirasçıların) davalı yapımcıdan sinemada gösterim dışındaki kullanımlar sebebiyle icracı sanatçı olarak komşu hak sahipliğinden doğan bir hak talebinde bulunamayacağı.

Başka sanatçılarca açılan davalar da bulunmakla birlikte genellikle Kemal Sunal filmleriyle ilgili açılan davalarda verilenleri sembol kararlar olarak nitelendirilebilir.

Mahkemelerce yukarıda özetlenen gerekçelerle verilen kararlara katılmak mümkün değildir. kendilerine sinema eseri sahipliği statüsü bahsedilenlerin aksine 4110 sayılı Kanunla icracı sanatçı statüsü verilen sinema oyuncularının 1995 öncesi yapımlar üzerinde icracı sanatçılıktan doğan hakları

talep edemeyeceğine ilişkin olarak FSEK’e herhangi bir kural getirilmiş değildir. Yargı tarafından Ek 2. maddenin ilk haliyle koruma sürelerinin başlangıcıyla ilgili kuraldan böyle bir sonuç çıkarılması doğru olmamıştır. İcracıların sözleşmenin yapıldığı tarihte henüz kendilerine tanınmamış bulunan hakları devretmiş sayılacakları şeklindeki yorum, fikir ve sanat hukukunun temel ilkeleriyle bağdaşmadığı gibi, esasen bir pozitif hukuk normu olarak FSEK’in 51. maddesine de açıkça aykırıdır. Mezkûr maddeye göre, ileride çıkarılacak mevzuatın eser sahibine tanınması muhtemel mali hakların devrine veya bunların başkaları tarafından kullanılmasına müteallik sözleşmeler batıldır¹⁹.

Davaya konu eserlerin çoğunun yapıldıkları veya sanatçılarla yapılan sözleşmelerin akdedildiği tarihlerde, sinema eserlerinden yalnızca sinemada gösterim suretiyle yararlanılabilmekteydi. Fakat daha sonra bu eserlerin televizyonda gösterim imkânı doğmuştur. Keza eserlerin video kasetlerle çoğaltılarak hane ve işyerlerinde de seyredilebilir hale gelmesi, arkasından dijital teknolojiler ve internet alanında meydana gelen gelişmelerle birlikte sinema eserlerinden yeni yararlanma biçimleri ortaya çıkmıştır.

Diğer yandan Kanun 1995 yılına kadar hak sahibine eserlerden ancak radyo vasıtasıyla yayın hakkı tanınmıştı. 1995 yılında FSEK 25’te yapılan değişiklikle, radyo ile birlikte televizyonda yayın hakkı da tanınmıştır. Kısa süre sonra anılan madde de değişiklik yapılarak eserin bu madde kapsamında kullanımı “umuma iletim” olarak nitelendirilerek, radyo-televizyon yayınlarının yeniden iletimi ve her türlü işaret ses ve görüntü nakline yarayan vasıta ile eserin umuma iletimi hakkı tanınmıştır. Bu hak eserin internette paylaşımını da içerecek şekilde genişletilmiştir. Dolayısıyla 1995 yılı öncesi yapımlar üzerinde icracıyla sözleşmeler yapıldığı sırada sözkonusu haklar mevcut olmadığı için, bu türden eserler üzerinde yargının yapımcıların 1995 yılı ve sonrasında tanınan haklara da sahip oldukları tespiti içeren kararlarına katılma imkânı yoktur.

Sonuç olarak icracı sanatçılık statüsü ve bundan kaynaklanan hakların çoğuna icracılar 1995 yılında

¹⁹ Bu konuda ayrıntı için bkz. Mustafa Ateş, Fikri Haklarla İlgili Hukuki İşlemler, (2. Baskı, Seçin Yayınevi 2023) 167-183.

sahip kılındıklarına göre, 1995 yılından önce yapılmış olup da 1995 sonrasında sinema eserleri üzerinde ilk defa tanınmış bulunan haklardan yararlanamayacakların kabulü mümkün değildir. O nedenle Yargının icracı sanatçıların 95 öncesi eserlere yönelik taleplerinin reddi yönündeki kararlarında isabet bulunmamaktadır.

b. YHGK'nın Kemal Sunal Kararı

Yargının icracı sanatçıların haklarının 1995 öncesine teşmil edilemeyeceği yönündeki hatalı yorumu, nihayet 2022 yılının sonunda Yargıtay Hukuk Genel Kurulunca (YHGK) verilen bir kararla tashih edilmiş gözükmemektedir. Zira Yargıtay HGK 01.12.2022 tarihli kararıyla sinema eserlerinde icracı sanatçıya tanınmış bulunan hakların 4110 sayılı Kanunun yürürlüğe girdiği 12.06.1995 tarihinden önce yapılan ve yapımına başlanan eserlere de şâmil olduğuna karar vermek suretiyle daha önce verdiği kararların aksi yönde içtihadını değiştirmiştir²⁰. YHGK'nın bu kararı da Kemal Sunal filmleriyle ilgilidir.

İçtihadı konu uyuşmazlık; 12.06.1995 tarihinden önce meydana getirilen dava konusu sinema eserlerinin başrol oyuncusu ve bu suretle icracı sanatçı niteliğini haiz olan davacılar murisi olan Kemal Sunal ile anılan sinema eserleri üzerinde eser sahipliğine dayalı olarak hak sahibi olan yapımcı arasında, eserlerin yapım tarihinde akdedilen sözleşmelerle Kemal Sunal'ın FSEK'in 80. maddesi kapsamında icracı sanatçı sıfatıyla komşu hak sahipliğine dayalı olarak elde ettiği mali hakların devredildiğinin kabul edilip edilemeyeceği, buradan varılacak sonuca göre icracı sanatçı olan Kemal Sunal'ın mirasçılarının eser sahibi olan davalı yapımcıdan dava konusu sinema eserlerinin sinema salonu dışındaki gösterimleri nedeniyle FSEK'in 80. maddesi kapsamında bağlantılı hak sahipliğine dayalı olarak tazminat talebinde bulunup bulunamayacakları noktasında toplanmaktadır.

Bidayet mahkemesi davacının talebini reddetmiştir. Yapılan istinaf başvurusu Bölge Adliye Mahkemesi (BAM) tarafından kabul edilip ilk derece mahkemesi kararı kaldırılarak davanın kısmen kabulüne karar verilmiştir. Davalının temyizi sonucunda bu defa istinaf kararı Yargıtay 11. Hukuk

Dairesince bozulmuş ve fakat BAM Özel Dairenin bozma kararına karşı direnmiştir. Direnme kararı davalı tarafça temyiz edildiği için doya YHGK önüne gelmiştir.

Konuyu ayrıntılı bir biçimde ele alıp değerlendirilen YHGK kararında özetle; icracı sanatçıların icraları üzerinde sahip oldukları komşu hakların, FSEK'in Ek Madde 2 hükmü gereğince 4630 sayılı Kanun'un yürürlüğe girdiği tarihte ülkemizde mevcut bulunan bütün eser icralarına uygulanacağı; bağlantılı hak sahipliğinin kazanımında herhangi bir zaman sınırlaması bulunmadığı, o nedenle icranın tespit tarihinin komşu haklardan yararlanma bağlamında bir önemi olmadığı; 12.06.1995 tarihinden önce yahut sonra gerçekleştirilmesinden bağımsız olarak icracı sanatçının icrası üzerinde FSEK'in 80. maddesinde düzenlenen komşu haklara sahip olacağı ve onun bu haklara FSEK kapsamında tanınan korumalardan istifade imkânına sahip bulunduğu; Ek madde 2 ile FSEK'in 26, 27 ve 82. maddelerinde yetmiş yıl olarak belirlenen koruma süresinin ne zaman ortaya çıkmış veya alenileştirilmiş olursa olsun var olan tüm eser ve tespit edilmiş icralara uygulanacağının hüküm altına alındığı; icracı sanatçıların 12.06.1995 öncesi vücuda getirilen eserlerdeki icralar için FSEK'in 80/I-1-A maddesi ile icracı sanatçılara tanınan bağlantılı hakların tamamından yararlanacağı; bu bağlamda 4110 sayılı Kanun ile 4630 sayılı Kanun'un yürürlüğünden önce gerçekleştirilen icralar bakımından tesis edilen bağlantılı haklarla ilgili yetmiş yıllık koruma süresinin icranın ilk tespitinden itibaren başlayacağı; geçmiş tarihlerde başlayacak olan, sadece icralarla ilgili koruma süresi olup icralar üzerinde tanınan yeni haklardan 4110 ve 4630 sayılı Kanunların yürürlüğünden önceki kullanımlar bakımından geçmişe dönük yararlanmanın mümkün olmadığı; icracı sanatçının, koruma altına alınan icraların sadece yeni kullanımları için hak sahibi olduğunu, geçmiş kullanımlar için herhangi bir bedel talep edemeyeceği; ancak 4110 sayılı Kanun ve 4630 sayılı Kanun ile yapılan değişiklikler öncesinde bir eser üzerinde henüz sahip olunmayan mali hakların devrini içeren bir sözleşme yapılmış ise sözleşmenin yapıldığı tarih itibarıyla icracı sanatçılara tanınmamış olan mali hakların devrinin geçersiz olacağı; bu bağlamda FSEK'in 80. maddesinde düzenlenen bağlantılı haklarla ilgili sözleşme ve tasarruflarla alakalı,

²⁰ YHGK, 01.12.2022, 2022/1638.

FSEK'in 48 ilâ 65. madde hükümlerinin niteliğine uygun düştüğü ölçüde bağlantılı haklara da kıyasen uygulanacağı, dolayısıyla FSEK'in 51. maddesi hükümlerinin komşu haklar bakımından kıyasen uygulama alanı bulacağı; icracı sanatçıların 4110 ve 4630 sayılı Kanunların yürürlük tarihlerinden önce meydana getirilen eserler üzerindeki icralarından doğan mali haklarını devri veya kullanımı ile alakalı yapmış oldukları sözleşmelerin, belirtilen dönemde sahip olunmayan haklar üzerinde tasarruf niteliğinde olmasından dolayı geçersiz sayılacağı; bu tür içeriğe sahip sözleşmelere dayalı olarak icracı sanatçının, sözleşmelerin yapıldığı tarihten sonra FSEK'in 80. maddesi kapsamında sahip olduğu komşu haklara dayalı mali haklarından faydalanmasının engellenemeyeceği; 12.06.1995 tarihinden önce meydana getirilen ve oyuncunun icrasını içeren sinema eserlerinin, koruma süresi içerisinde FSEK'in Ek Madde 2 hükmünün son fıkrasıyla tek başına eser sahibi sayılan yapımcı tarafından ekonomik olarak faydalanmaya konu edilme imkânının ortadan kalktığı; zira tespit edilmiş icra içeren sinema eserindeki icra ve eser üzerinde hem icracı sanatçının hem de eser sahibinin ayrı ayrı çoğaltma, yayma, temsil, umuma iletim haklarının bulunduğu; bu kapsamda 12.06.1995 tarihinden önce meydana getirilen sinema eserlerinden ekonomik anlamda faydalanmak için hem eser sahibi sayılan yapımcıdan hem de icralar üzerinde komşu hak sahibi olan icracı sanatçıdan ayrı ayrı izin alınması gerektiği; davacılar murisinin 12.06.1995 tarihinden önceki dönem itibarıyla sınırlı kapsamda korunan icraları ile meydana getirilen dava konusu sinema eserlerinin yapımcısının eser sahipliği kapsamında bir takım haklar edinmiş olmasının, icracı sanatçının 4110 ve 4630 sayılı Kanunlarla yapılan değişiklikler sonrasında FSEK'in 80. maddesi gereğince sahip olduğu komşu haklarına hâlel getirmeyeceği; dava konusu sinema eserleri üzerinde yapımcının, eser sahipliğinden kaynaklanan haklarıyla bu eserlerde icracı sanatçı olan davacılar murisinin haklarının birbirlerinden bağımsız olarak mevcut olduğu ve bu hakların birbirlerine karşı bir üstünlüğü bulunmadığı gibi anılan haklar üzerinde iştirak hâlinde veya müşterek mülkiyet gibi bir durumun da söz konusu olmadığı; eserlerin yapıldıkları tarihlerde davacılar murisi ile eser sahibi yapımcı arasında akdedildiği belirtilen ve o tarihler-

deki öngörülebilir kullanım alanları nazara alınarak yapılan sözleşme ile davacılar murisinin o dönemde mevcut olmayan komşu hak sahipliğine dayalı mali haklarını yapımcıya devrettiğinin söylenemeyeceği; davacıların murisi ile eser sahibi yapımcı arasında akdedildiği belirtilen sözleşmelerin, eserlerin sinema salonlarındaki gösterim hakkından ibaret olduğu, davacılar murisinin icra etmiş olduğu oyunculuk ücretinin de bu kapsamdaki haklar ve sözleşme tarihinde öngörülen kullanım alanları nazara alınarak belirlendiğini; günümüzde ise dava konusu sinema eserlerinin *umuma iletimi ve diğer kullanım alanlarındaki gelişmelerle eser sahipliğiyle bağlantılı haklar bakımından sağlanan 70 yıllık koruma süresi* göz önüne alındığında; eserlerin yapım tarihlerinde beklentileri orantısız ölçüde aşan ekonomik fayda sağlanmasına dair olanaklar öngörülemediğinden anılan dönemdeki oyunculuk bedelinin tayininde de yeni ve öngörülemeyen kullanım alanları dikkate alınmadığı; bu nedenle sözleşmelerin akdedildikleri tarihlerde mevcut olmayan bağlantılı haklar, bu haklara ilişkin 70 yıllık koruma süresi ve eskiye nazaran sinema eserlerinin günümüzdeki geniş kapsamlı kullanım alanları nazara alınmaksızın davacılar murisi ile eser sahibi yapımcı arasındaki sözleşmelerin ve bu sözleşmelere dayalı olarak davacılar murisine ödenen bedel karşılığında dava konusu sinema eserlerinin yapım tarihlerinde mevcut olmayan komşu hakların eser sahibi yapımcıya devredildiğine dair kabulün, mevcut yasal düzenlemeler yanında somut durum itibarıyla hakkaniyete de uygun olmayacağı ifade edilerek; neticeten, 12.06.1995 tarihinden önce meydana getirilen dava konusu sinema eserlerinin başrol oyuncusu ve bu suretle icracı sanatçı niteliğini haiz olan davacılar murisi Kemal Sunal ile anılan sinema eserleri üzerinde eser sahipliğine dayalı olarak hak sahibi olan yapımcı arasında, bu eserlerin yapıldığı tarihlerde akdedilen sözleşmelerle davacılar murisinin FSEK'in 80. maddesi kapsamında icracı sanatçı sıfatıyla komşu hak sahipliğine dayalı olarak elde ettiği mali hakların devredildiğinin söylenemeyeceği; bu nedenle murisleri Kemal Sunal'ın başrol oyuncusu olarak icralarının bulunduğu dava konusu sinema eserlerinde tespit olunan icralarının davalı tarafından kullanımının, FSEK'in 80. maddesi ile aynı Kanun'un ek madde 2/II hükmü uyarınca davacıların iznine tabi olduğuna; söz konusu izinler

alınmaksızın dava konusu sinema eserleri ve dolayısıyla davacıların murisinin icraları üzerinde gerçekleştirilen davalı kullanımları nedeniyle davacıların FSEK'in 80. maddesi kapsamında tazminat talep haklarının mevcut olduğuna; BAM tarafından verilen direnme kararı usul ve yasaya uygun olduğuna karar vermiştir.

Kanaatimizce Yargıtay'ın son kararı isabetlidir. Zira sinema oyuncularına komşu hak sahipliği statüsü 1995 yılında tanınmış olsa da, sinema eseri sahipliğinde olduğu gibi, bunların komşu hak sahipliğinden doğan haklarının geriye yürütülmesini engelleyen bir hüküm mevcut değildir. Ek Madde 2'nin ilk halindeki komşu haklarla ilgili geriye yürüyüşe engel olan hüküm sadece komşu haklara uygulanacak 70 yıllık koruma sürelerinin başlama zamanıyla ilgiliydi. Son içtihadına kadar Yargıtay bu hükmü hatalı ve hükmün amacını ve lafzını aşacak şekilde geniş yorumlayarak, 1995 öncesi yapımlarda icracı sanatçıların hak sahipliğini reddetmiştir. Oysa 4110 sayılı Kanunla kabul edilen Ek Madde 2'nin ilk cümlesi sadece komşu haklara ilişkin koruma sürelerinin bu kanunun kabulünden sonraki icra ve yapımlara tatbik edilmesiyle ilgiliydi. Maddede yönetmen, özgün müzik bestecisi, senarist, diyalog yazarı ve animatöre açıkça 1995 yılından önce yapılan sinema eserleri üzerinde hak talebine imkân tanınmamış olmasına rağmen, sinema oyuncularına bu yasaklayan bir hüküm mevcut değildi. Yargı hatalı bir yoruma bu yasağın içine oyuncuları da dahil etmiştir.

2001 yılında kabul edilen 4630 sayılı Kanun Ek Madde 2'yi bütünüyle değiştirerek FSEK ile sağlanan korumanın, bu madde ile getirilen değişikliğin yürürlüğe girdiği sırada T.C. vatandaşı eser sahipleri ve eser sahiplerinin hakları ile bağlantılı hak sahipleri tarafından üretilmiş Türkiye'de mevcut bütün eserlere, tespit edilmiş icralara ve fonogramlara uygulanacağı hükme bağlamıştır. Dolayısıyla eser sahipleri ve diğer bağlantılı hak sahipleri de dahil icracı sanatçıların 1995 öncesi veya sonrasında meydana getirilmiş olup olmadığına bakılmaksızın tüm ürünler üzerindeki hakların kanunun koruması altında olduğu tespit edilmiş oldu. Buna rağmen YHGK'nun son kararına kadar mahkemelerin ve Yargıtay 11. HD'nin genellikle bu değişiklik yapılmamış gibi hatalı kararlarında ısrar ettiği müşahade edilmektedir. Ancak bundan sonrası için

YHGK kararının bu konudaki uyuşmazlıklarda 4630 sayılı Kanunla Ek madde 2'de yapılan değişikliklerin daha isabetli yorumuna kapı aralayacağını tahmin etmek zor değildir.

2. Uzayan 70 Yıllık Koruma Süresinin 12.6.1995'ten Dolan sinema Eserlerine Uygulanıp Uygulanmayacağına İlişkin Kararlar

Eser üzerindeki mali haklara ilişkin koruma süreleri FSEK'in 26 ilâ 29. maddelerinde düzenlenmiştir. Kanun koruma sürelerini ilim ve edebiyat, musiki ve güzel sanat eserleri bakımından 27. maddesinde eser sahibinin ölümünden itibaren veya ölümünden sonra alenileşen eserlerde de alenileşme tarihinden itibaren 50 yıl olarak belirlemiş idi. Tüzel kişinin eser sahibi olduğu eserler içinse niteliğine bakılmaksızın alenileşmeden itibaren 20 yıllık koruma öngörülmüş idi.

Kanunun 28. maddesinde, yabancı dilde yayımlanmış eserler için ilk yayımından itibaren 10 yıl içinde Türkçeye çevrilip yayımlanmaz ise, bu sürenin sonunda sözkonusu eserlerin serbest hale gelmesi öngörülmüştü. Dolayısıyla yabancı dilde yayımlanmış eserler Türkiye'de ancak 10 yıllık bir korumadan yararlanabiliyordu. Kanunun 29. maddesinde ise el işleri, küçük sanatlar ile fotoğraf ve sinema eserlerinde, bunların aleniyet tarihinden itibaren 20 yıllık koruma süresi benimsenmişti.

4110 sayılı Kanunla 1995 yılında AB Müktesabatına uyum sağlanması amacıyla koruma sürelerine ilişkin maddelerin tamamı (FSEK 27, 28, 29) değiştirilerek sözkonusu süreler eser ayrımı gözetmeksizin 70 yıla çıkarıldı. Aynı Kanunla kabul edilerek ilk kez Türk Hukukuna dahil edilen (md. 80) icracı, fonogramcı ve yayın kuruluşlarının komşu haklarına ilişkin süreler de 70 yıl olarak belirlenmişti (FSEK 82/4, 5 ve 6. fıkralar).

Ancak 4110 Kanunun 29. maddesiyle FSEK'e dahil edilen Ek Madde 2 ile; *"Bu Kanundaki koruma süreleri komşu haklar, sinema eserleri, bilgisayar programları ve veri tabanları bakımından, Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten sonra alenileşen eserlere, işlenmelere ve mahsullere uygulanır.* Bu Kanunun sinema eseri sahipliği ile ilgili hükümleri, bu Kanununun yürürlüğe girmesinden sonra yapımına başlanan si-

nema eserlerine uygulanır.” hükmüne yer verilmiştir. Madde 2001 yılında 4630 sayılı Kanunla bütünüyle değiştirilerek bugünkü halini almıştır²¹.

Gerek sinema eserinin yapımcıları mahfuz tutulan eser sahipliklerine dayanarak, gerek sinema eserinin yönetmen, özgün müzik bestecisi, senarist, diyalog yazarı ve animatör olarak belirlenen birlikte sahipleri ve gerekse icracı sanatçı sıfatını almış sinema oyuncular, haklarının makalede şamil olduğu inancına dayanarak, 1995 öncesi yapımlar üzerinde hak sahipliği ile ilgili taleplerini dermeyan ettikleri bazı davalarda, sinema eseri üzerindeki mali haklara tanınan 20 yıllık koruma süresinin 70 yıla çıkması imkânından kimlerin yararlanıp yararlanamayacağı da uyuşmazlık konusu olmuştur. Bu meseleye dair verilen kararlar arasında örnek kabilinden burada sadece ikisine değinilmekle yetinilecektir.

Yargıtay 11. HD’nin 27.11.2007 tarih ve E. 2006/7581, K. 2007/1497 sayılı kararına konu davada davacı yapımcı; 36 sinema eserinden 1984 tarihinden önce alenileşenlerin 20 yıllık koruma süresinin dolduğunu, diğerlerinin bir süre sonra dolacağını, bu filmlerden bir kısmının haklarının 15.2.1996 tarihinde sözleşmeyle davalıya devredildiğini, ancak yasayla 20 yıllık sürenin 70 yıla çıkarılmasıyla birlikte koruma süresi dolanların eser sahipliği ve mali haklarının (95 öncesi kazanılan eser sahipliği sıfatıyla) yapımcıya döndüğünün ve süresi dolacak olanlar üzerindeki hakların da 20 yıllık süre sonunda

yapımcıya döneceğinin tespitini; süresi dolan eserler mevcut ve muhtemel tecavüzlerin önlenmesini talep etmiştir.

Davalı dava konusu eserler üzerindeki işleme, çoğaltma, yayma, temsil ve radyo-TV ile yayın hakkının sözleşmeyle ve FSEK 57 uyarınca kendi uhdesine geçtiğini, davacının dayandığı kanun hükümlerinin Anayasanın 2. maddesine aykırı olduğunu savunarak, davanın reddini istemiştir. Yerel mahkeme, eserlerden bir kısmının 1983 ve daha önceki yıllarda üretiltiğini ve dava tarihi itibarıyla koruma sürelerinin dolduğunu, 4110 sayılı Kanunla koruma sürelerinin 70 yıla çıkarıldığını ve bu sürenin eser sahibi ve bağlantılı hak sahipleri tarafından üretilmiş bütün eserlere uygulanacağını, FSEK’in 51. maddesine aykırı sözleşme hükümlerinin burada uygulanmayacağını ifade ederek; 20 yıllık koruma süresi dolan filmlerin mali haklarının eser sahibine döneceğine ve genel koruma sürelerinin bağlantılı haklar bakımından da geçerli olduğuna karar vererek asıl davanın kabulüyle karşı davanın reddine karar vermiştir. Yargıtay 11. HD de bu kararı onamıştır²².

Davacısı yapımcı olan başka bir başka davada davalı taraf, davacının yapımcı sıfatıyla eser sahibi sayılsa bile yasa değişikliğinden önce kamusal alana düşmüş olan esere ilişkin hakların tekrar canlandırılarak davacıya dönmemesinin mümkün olmadığını ileri sürmüştür. Buna karşın Yargıtay, filmin yapım ve sözleşme tarihinin 1974 yılı olduğuna, eser sahipliğinin davacıya ait olduğuna, 02.01.1995 tarihinde 20 yıllık koruma süresinin dolduğu ve bu tarih itibarıyla filmin kamu alanına düştüğüne, ancak koruma sürelerinin uzatılmasına ilişkin 4630 sayılı Yasa ile yapılan değişiklikle FSEK’in Ek 2. maddesi gereğince 21.02.2001 tarihinden itibaren bu film için davacı (yapımcı-eser sahibi) lehine yeniden hak meydana geldiğine, koruma süresinin uzatılmasına bağlı olarak kamu alanına düşmüş olan bu filmin mali haklarının yeniden davacı uhdesinde olduğuna ve bu hakların davacının yaşadığı sürece ve 70 yıl devam edeceğine karar veren yerel mahkeme kararının onanmasına karar vermiştir²³.

²¹ Halen yürürlükteki Ek Madde 2 hükümleri şu şekildedir:

Bu Kanunla sağlanan koruma, bu madde ile getirilen değişikliğin yürürlüğe girdiği sırada;

1. T.C. vatandaşı eser sahipleri ve eser sahiplerinin hakları ile bağlantılı hak sahipleri tarafından üretilmiş Türkiye’de mevcut bütün eserlere, tespit edilmiş icralara ve fonogramlara;

2. Türkiye’nin taraf olduğu uluslararası sözleşmelere ve anlaşmalara taraf diğer ülkelerde üretilmiş ve bu ülkelerde koruma süresi dolmadığı için kamuya mal olmamış yabancı eserlere, tespit edilmiş icralara ve fonogramlara, uygulanır.

Birinci fıkranın uygulanması sonucu koruma kapsamına alınan eserlerin, tespit edilmiş icraların ve fonogramların yasal kopyalarının mülkiyetini elinde bulunduran kişiler, bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihi takip eden altı aylık sürenin sonuna kadar yazılı bir izne gerek kalmaksızın bu kopyaları satabilir veya elden çıkarabilir. Bununla birlikte, eserler, tespit edilmiş icralar ve fonogramlara ilişkin olmak üzere bu Kanun çerçevesinde eser sahipleri ve diğer hak sahiplerine sağlanan hakların kullanılması eser veya bağlantılı hak sahiplerinin iznine tabidir.

Bu Kanunun sinema eseri sahipliği ile ilgili hükümleri, 4110 sayılı Kanunun yürürlüğe girdiği 12/6/1995 tarihinden sonra yapımına başlanan sinema eserlerine uygulanır.

²² Yargıtay 11. HD, 27.11.2007, 2007/1497, Yavuz/Alica/Merdivan (n 13) K. No: 26-27/8.

²³ Yargıtay 11. HD, 21.04.2010, 2010/4293, Yavuz/Alica/Merdivan, (n 13) K. No: 51/12.

Koruma süresi dolan eserlere 4110 sayılı Kanunla artırılarak 70 yıla çıkarılan sürenin uygulanarak eser üzerindeki hakların ihya olacağı şeklindeki yargı kararlarının; kazanılmış haklara saygı prensibi, kanunların yürürlüğe girdikten sonra uygulanması ve geriye yürümemesi gibi genel hukuk ilkelerine uygunluğu bakımından tartışmaya açıktır²⁴. Zira FSEK'in 26/1. maddesine göre, “*eser sahibine tanınan mali haklar zamanla mukayyettir. 46 ve 47 nci maddelerdeki haller dışında koruma süresinin bitiminden sonra herkes, eser sahibine tanınan mali haklardan faydalanabilir.*” 20 yıllık koruma süresi 4110 sayılı Kanunun yürürlüğe girdiği 12.2.1995'ten önce biten eserler, Madde 26/1 uyarınca serbest hale gelmiş olup, kural olarak eser sahibi de dahil hiç kimse bu eserlerden üçüncü kişilerin faydalanmasını engelleyemez. Zira yapılan değişikliklere rağmen Madde 26/1 hükmü aynen muhafaza edildiği gibi, kanunda sürelerle ilişkin değişiklik ile değişiklikten önce kazanılmış hukuki statüler arasında nasıl bir intikal sağlanacağına ilişkin herhangi bir hükmüne de yer verilmiş değildir.

Burada hakların önceki sahibine avdetini düzenleyen FSEK'in 59. maddesi hükümlerinin²⁵ uygulanabilmesi için koruma süresinin dolmamış olması lazımdır. Zira mezkûr maddeye göre, belirli bir gaye zımında veya belirli bir süre için başka birine devri yapılan haklarının gayenin tahakkuku veya sürenin dolmasıyla hak sahibine avdeti için, eser üzerindeki mali haklara ilişkin koruma süresinin dolmamış olması gerekir. Başkasına devredilen haklar ve ruhsatlar devralanın uhdesinde iken koruma süresi bitmiş ise, artık sözkonusu haklar sahibine geri dönmez. Bu haklar artık kamu alanına (*public domain*) düşmüş olur ve hak sahibinin izin verme ve yasaklama yetkisi sona erer. Yargıtay, koruma süresini uzatan kuralı, bu sonucu bertaraf edecek şekilde yorumla-

mış, deyim yerindeyse “ölünün yeniden dirildiğine” karar vermiştir. Yargının burada TMK 1 uyarında bir kanun boşluğu doldurduğundan söylenebilir ise de, FSEK'in 26/1 maddesi hükmü ve 59. maddesi mevcutken burada bir kanun boşluğunun bulunduğu söz edilemez. Dolayısıyla Yargıtay bu içtihadıyla kanun boşluğu bulunmayan bir konuda kural vazetmiş gözükmektedir. Böyle bir tasarrufla bulunmak ise, Yargıtay'ın görev ve yetkisi dışında olup Yasamaya ait bir yetkinin kullanılması mahiyetini taşır.

Hiç şüphesiz ki Yargıtay'ın bu hususa ilişkin yaklaşımı, fikir ve sanat hukukunun eser sahibi lehine yorum ilkesi uygundur. Ancak bunun hukuki istikrar ve güven kuralına uygun bir yaklaşım olduğunu savunmak zordur. Esasen bu tartışmaya yasa koyucunun sebep olduğunu kabul etmek gerekir. Zira eğer 4110 sayılı Kanunla uzayan koruma sürelerinin 1995 yılından önce veya sonra meydana getirilmiş olup olmaması dikkate alınmaksızın eser sahibinin ölümü, eserin alenileşmesi, icranın tespiti, yapım veya yayının alenileşmesinden itibaren başlayacağına ilişkin yoruma imkan vermeyecek nitelikte açık bir intikal hükmü kabul edilmiş olsaydı, bu gibi tereddütler yaşanmaz, yargı da gereksiz yere meşgul edilmezdi. Ancak Yargıtay'ın bu tasarrufu tartışılır. Zira Yüksek Mahkeme yasa konusu olabilecek bir hususa ilişkin kural ihdas etmiş gözükmektedir.

VI. SONUÇ

1995 yılı Türk fikri mülkiyet hukuku alanında yapılan yasal düzenlemeler bakımından bir dönüm noktası olmuştur. Bunun sebebi Türkiye ile AB arasında gümrük birliği teşkiliyle ilgili müzakerelerdir. Türkiye, AB ile Ortalık Konseyi kararı gereğince fikri mülkiyet hukuku alanındaki AB Müktesebatını iç hukukuna adapte etmeyi taahhüt etmiştir.

Telif haklarıyla ilgili Müktesebatın iktibası cümlesinden olmak üzere FSEK'te yapılan düzenlemeler arasında sinema eseri ve eser sahipliği de yer almıştır. Ancak 1995 yılı sonrasında yapılan düzenlemelerde yasa koyucunun konuyu bütüncül olarak ele almaksızın yaptığı kanun değişiklikleri, yukarıda teferruatıyla yapılan açıklamalardan da görüldüğü üzere, tatbikatta yorum farklılıklarına ve uygulama güçlüklerine yol açmıştır.

²⁴ Bu konudaki tenkitler için bkz. Sinem Tek, “Koruma Süreleri Dolmuş Sinema eserleri Üzerindeki Fikri Hakların Yeniden Canlanması Sorunu” Sinemada Geçmiş ve Geleceği ile Telif Hakları Paneli 20-21 Ekim 2023 İstanbul, (SESAM-Sinema Eseri Sahipleri Meslek Birliği 2023) 50-69.

²⁵ Madde 59 - Eser sahibi veya mirasçısı mali bir hakkı muayyen bir gaye zımında yahut muayyen bir süre için devretmişlerse gayenin ortadan kalkması veya sürenin geçmesiyle ilgili hak, sahibine avdet eder. Bu hüküm, başkasına devrine sözleşme ile müsaade edilmemiş olan mali bir hakkı iktisap eden kimsenin ölümü yahut iflası halinde cari değildir; meğer ki, işin mahiyeti icabı, hakkın kulanılması, iktisap edenin şahsına bağlı bulunsun.

Neticeten de aynı fikri mahsul üzerinde hukuken kendilerine inhisari haklar tanınmış bulunan eser sahipleri ile bağlantılı hak sahiplerinin menfaatleri arasında âdil bir denge kurulamamıştır. 1995 yılından önceki yapımlar bakımından anılan yıl itibarıyla sinema eserinde eser sahibi statüsüyle hak sahibi kılınan yönetmen, senarist, özgün müzik bestecisi, diyalog yazarı ve animatörlerin bu sıfatlarından doğan haklardan mahrum bırakılmaları yerinde olmamıştır. İcracı sanatçı sıfatıyla oyunculara mezkûr tarihten önceki yapımlar üzerinde yasa koyucunun tanımış olduğu haklar, yargı tarafından uzun süre verilmek istenmemiş ise de, YHGK'nun son Kemal Sunal kararıyla bu hatadan dönüldüğü veya dönüleceği yönünde umut doğmuştur. İBK niteliğinde olmasa da verildiği tarihten sonraki davaların seyri bakımından sözkonusu kararın yol gösterici olacağını tahmin etmek zor değildir.

Ancak AYM'nin Ek Madde 2 ile ilgili iptal davası vesilesiyle verdiği ret kararı, 1995 yılı öncesi sinema eserlerinin oyuncularını ile eser sahibi sıfatıyla bunların yapımına katkıda bulunan hak sahipleri arasındaki eşitsizliği bertaraf etme noktasındaki umutları yok etmiştir. Aynı eser üzerinde yapımcı, icracı sanatçı ve eser sahibi olarak adlandırılan üç ayrı kategorideki hak sahiplerinin menfaatlerinin tartışılmasında kullanılan adalet terazisinin eser sahipleri aleyhine olan kefesini dengelemek bundan sonra Yasamanın işidir.

Yargıtayın, uzayan koruma sürelerini, kanunun çıktığı tarihte süresi dolmuş eserlere de teşmil edecek bir yorum tarzını benimsemesi, telif hukukunun amacına uygun gibi görünüyorsa da, kamu yararı, kazanılmış haklara saygı, hukuki istikrar ve öngörülebilirlik gibi genel hukuk prensipleri karşısında hukukiliği tartışılan bir yorum olarak görülmeye devam edecektir.

KAYNAKÇA

- Ateş M, “Fikir ve Sanat Hukukunda Sinema Eseri ve Eser Sahipliği” Fikri Hukuka Dair Makalelerim, (1. Baskı, Adalet Yayınevi 2016) 238-295.
- Ateş M, Fikri Hukukta Eser, (1. Baskı, Turhan Yayınevi 2007).
- Ateş M, “Dünü ve Bugünüyle Sinema Eseri Sahipliği” Sinemada Geçmiş ve Geleceği ile Telif Hakları Paneli 20-21 Ekim 2023 İstanbul, (1. Baskı, SESAM-Sinema Eseri Sahipleri Meslek Birliği 2023) 101-116.
- Ateş M, “Fikri Hakların Anayasal Himâyesi Üzerine Notlar” Prof. Dr. Burhan Kuzu’nun Anısına Armağan, (Oniki Levha Yayınevi 2023).
- Ateş M, “Senarist Ne Zamandan Beri Sinema Eserinin Sahibidir?” <https://fikrimulkiyet.com/senarist-ne-zamandan-beri-sinema-eserinin-sahibidir/>
- Ateş M, Fikri Haklarla İlgili Hukuki İşlemler, (2. Baskı, Seçkin Yayınevi 2023).
- Ateş M, Fikri Hukukta Eser Sahipliği, (1. Baskı, Adalet Yayınevi 2012).
- Cornish WR, Intellectual Property Patents Copyright Trade Marks and Allied Rights, (Sweet & Maxwell 1996).
- Dessemonted F, “Switzerland” in International Copyright Law and Practice (Edits. Nimmer & Geller) Vol. 2, (Matthew Bender, New York 1995).
- Dietz A, “Germany” in International Copyright Law and Practice (Edits. Nimmer & Geller) Vol. 1, Matthew Bender, New York.
- Dworkin G, “Auhorship of Films and the European Commission Proposals for Harmonising the Term of Copyright” (1993) 5 EIPR 5 152.
- Gökayla KE, “Film Yapımına İlişkin Bazı Tespitler” Sinemada Geçmiş ve Geleceği ile Telif Hakları Paneli 20-21 Ekim 2023 İstanbul, (SESAM-Sinema Eseri Sahipleri Meslek Birliği, 2023) 123-140.
- Holyoak & Torremans, Intellectual Property Law, (Oxford Publishing 1995).
- Kınacıoğlu N, “Sinema Eserleri ve Bunlarda Eser Sahipliği” Prof. Dr. Ali Bozer’e Armağan (Edit. Yaşar Karayalçın) (Banka ve Ticaret Hukuku Enstitüsü Yayını 1998).
- Lucas & Plaisant, “France” in International Copyright Law and Practice (Edits. Nimmer & Geller) Vol. 1, (Matthew Bender 1995).
- Tek S, “Koruma Süreleri Dolmuş Sinema eserleri Üzerindeki Fikri Hakların Yeniden Canlanması Sorunu” Sinemada Geçmiş ve Geleceği ile Telif Hakları Paneli 20-21 Ekim 2023 İstanbul, (SESAM-Sinema Eseri Sahipleri Meslek Birliği 2023) 50-69.
- Yavuz L, Alıcı T ve Merdivan F, Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu Yorumu, (1. Baskı, Seçkin Yayınevi 2013).

Etik Beyanı: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde etik kurallara uyulduğunu yazar beyan etmektedir. Aksi bir durumun tespiti halinde Ticaret ve Fikri Mülkiyet Hukuku Dergisi (TFM) hiçbir sorumluluğu kabul etmemektedir. Sorumluluk, çalışmanın yazarına aittir.

Katkı Oranı Beyanı: Söz konusu çalışmanın hazırlanması ve yazımı aşamasında yazarın katkı oranı %100'dür.

Varsa Destek ve Teşekkür Beyanı: Yoktur.

Çatışma Beyanı: Yoktur.

Ethics Statement: The author declares that ethical rules are followed in all preparation processes of this study. In case of detection of a contrary situation, TFM does not have any responsibility and all responsibility belongs to the author of the study.

Contributions Statement: Author has contributed %100 into preparing and writing this study.

Statement for Support and Appreciation If Any: None.

Statement for Conflict of Interest: None.